

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Science

UTVECKLINGSPROGRAM FÖR NYTORPS GÄRDE

Ett förslag till utvecklingen av ett parkområde i Stockholms ytterstad

Examensarbete vid institutionen för stad och land, 30 hp

av **Fredrik Lennfalk**

Landskapsarkitektprogrammet

Uppsala 2014

UTVECKLINGSPROGRAM FÖR NYTORPS GÄRDE

- Ett förslag till utvecklingen av ett parkområde i Stockholms ytterstad

© **Fredrik Lennfalk**

E-post: frle0001@stud.slu.se

Engelsk titel: Development programme for Nytorps gärde - A Development Proposal for a Park Area in the Suburb of Stockholm

Omfattning: 30 hp

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur

Kurskod: EX0504

Nivå: Avancerad A2E

Handledare: Ulla Berglund, universitetslektor, institutionen för stad och land, SLU, Ultuna

Examinator: Rolf Johansson, professor, institutionen för stad och land, SLU, Ultuna

Biträdande examinator: Ulla Myhr, universitetslektor, institutionen för stad och land, SLU, Ultuna

Originalformat: A3

Kartor och bilder: Författarens egna, om inte annat anges. Författaren har fått tillstånd från upphovsman att publicera samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet.

Utgivningsort: Uppsala

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Landskapsarkitektur, landskapsanalys, park, natur, gestaltning, planering

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitektprogrammet 2014

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap, institutionen för stad och land

Förord

Jag vill tacka mina nära och kära som har stöttat mig under den här hösten och vintern. Vid dagens och veckans slut har ni hela tiden funnits där och givit mig energi att ta mig an nästa.

Ett speciellt tack vill jag även rikta till min tidigare praktikplats, Novamark, som var otroligt bussiga och ordnade en egen arbetshörna åt mig. Tack till mina uppmuntrande kollegor som har förgyllt och underlättat min tillvaro under den här perioden.

Jag vill sist men inte minst tacka min handledare, Ulla Berglund, som har hejat på, stöttat och väglett mig genom processen. Ditt lugn och din tro på mitt arbete har varit väldigt betydelsefullt.

INNEHÅLL

Summary	7		
Introduktion	9		
- Bakgrund	10	- Befolkning och prognoser för närområden	
- Syfte och mål		- Parker, sport, rekreation, natur och friytor	21
- Läsanvisningar	 Parkanläggningar	
- Avgränsningar	 Sport, rekreation och natur	
- Målgrupp	 Nackareservatet	
- Tidigare och pågående arbeten		- Funktioner inom parkområdet	22
- Nytorps gärde, läge i staden	11	- Intervjuer och observationer på plats	23
- Beskrivning av arbetets olika avsnitt	13	- Besök på och samtal med Ängens förskola	24
		- Återkoppling från tidigt dialogmöte	
Utgångspunkter: litteratur mm	14	Analys	25
- Förtätningens påverkan på grönytor i staden	15	- Val av analysmetoder	26
- Betydelsen av den tätortsnära naturen	 Rumslig analys: Kevin Lynch	
- Grönstrukturens olika värden och vardagslandskapets kvaliteter	 Landskapskaraktärisering: LCA	
- Olika målgruppers relation till grönytor	 Sammanfattande analys av grönstrukturer	
..... Barn	 SWOT-modellen	
..... Ungdomar i tonåren		- Rumslig analys	27
..... Äldre, sjuka och funktionsnedsatta	 Kanter och barriärer	
- Lokalbefolkningens värderingar	16 Stråk	
- Samspelet mellan plats och person	 Noder och knutpunkter	
	 Siktlinjer	
Inventering: parkområdets förutsättningar	17	- Landskapskaraktärisering	28
- Val av inventeringsmetoder	18 Delområde 1-3	
..... Inventering från skrivbordet	 Delområde 4-6	
..... Platsbesök	 Delområde 7-9	
..... Intervjuer och samtal med brukare		- Sammanfattande analys av grönstrukturer	32
- Geografisk kontext, struktur och samband	19	- SWOT-analys	33
..... Målpunkter och förbindelser			
..... Verksamheter och bostäder		Program	34
- Arkitektur och karaktärer i omgivningen	20	- Visioner och principer	35
..... Hammarbyhöjden		- Illustrationsplan över parken	36
..... Björkhagen och Kärrtorp		- Perspektiv A	37
..... Enskededalen		- Perspektiv B	38
		- Perspektiv C	39
		Diskussion	40
		- Att inte göra något är också ett aktivt val	41
		- En nödvändig och passande aktivering av parken	
		- Den urbana parkmarken och naturmarken	
		- Närheten till naturen	
		- Gärdets funktion som ett vardagslandskap	
		- Exploatering av gärdet och att ”nagga i kanten”	42
		- Att arbeta med ett visionärt program	
		- Samtalen med brukarna och min roll som expert	
		- Slutord	
		Referenser	43
		Bilagor	44

SUMMARY

This master's thesis shows a **development programme for Nytorps gärde**, a park area in the suburb of Stockholm. The park is located in between four different city districts named Hammarbyhöjden, Björkhagen, Enskededalen and Kärrtorp. Hammarbyhöjden and Björkhagen are prospected to be included in a growing extension of Stockholm's inner-city. The two city districts alone will most likely expand by 1500-3000 residences within time. It reflects the growing demand for residential areas in Stockholm.

Densifying the city has been approved as the main policy on how to manage the estimated and foreseeable increase in population. Although, a growing in population also creates a greater strain and more intense use of the public environment, hence they have to be developed and able to handle the encounter of a greater audience. Therefore, I wanted to find out in which way the current park area matters to the citizens, how it is used and what the future may hold for it.

The purpose of this thesis is to show the qualities and values that are present in Nytorps gärde, and further to find out if a new development programme also can add new qualities and values to the park. To show how this can be done, the programme includes several visions that constitute a development proposal for the park. The programme also shows a design proposal, based on the visions, which is illustrated in plan and visualized by inspirational images.

Key questions in the making of this development programme are:

- How can a transformation of Nytorps gärde enhance the existing values in the park and also contribute to add new qualities that creates a desirable, green site in the southern suburb of Stockholm?
- How can important correlations between Nytorps gärde and neighboring districts be enhanced?

- Can parts of Nytorps gärde be exploited without risking a loss of present values and future development potentials in the park?

The task in **answering the three questions** has been performed by and can be divided into four different chapters – research of the site, analysis, proposal and finally the part of discussion. A fifth and opening chapter, the literary studies, could also be added to this. Here, I searched for and discovered theories and empirical studies about green areas located nearby cities. The purpose was inspirational, to find guidance and relevant thoughts about urban planning before taking on the study of the site. Key literature was *Bostadsnära natur* by Boverket, *The experience of nature* by Rachel and Stephen Kaplan and *Människans natur* by Titti Olsson (et al).

In researching data and information about the site, interviewing visitors of the park played a significant part. Beyond the interviews I also pursued information about the park over the internet and in different books and publications.

The site research showed that Nytorps gärde is a relatively large area holding about 21 acres. The park contains wide open spaces and can offer some fine sight-lines, which the local citizens seem to appreciate. It also holds features like a public non-profit bath, a small skatepark, an outdoor gym and a football ground. Two preschool buildings are located on the site, one of them which I was allowed to question the staff regarding the children's use of the park. Although, this chapter begins with describing the site in its bigger context. As already said, the park is located in the middle of four city districts and is furthermore surrounded by the urban railway system, providing at least five different stations within walking distance. Nytorps gärde is also neighbored by Nackareservatet, a significantly large green recreational area. Describing the site in its greater context also includes the mapping of important

paths, other parks, sport fields, recreation grounds and preschools, hospitals and residences nearby.

Interviewing the park visitors took place during two different occasions. After talking to ten visitors some key conclusions about the area could be made. First and foremost, people willingly answered my questions and seemed to enjoy talking about the park, indicating the popularity and attractiveness of the site. People further mentioned the public bath and the outdoor gym as valued features. Children also seemed to appreciate playing around and being in the woods of Nytorpsberget, a small forest dominated by rocky grounds and pine trees in the area. When people were asked to point out less treasured elements in the area they mentioned the football ground.

Analysis followed on the search of the site. Methods for the analysis of the area were a Kevin Lynch-inspired landscape element analysis, a Landscape Character Assessment-inspired area characterization and a SWOT-analysis.

The Kevin Lynch-inspired landscape element analysis revealed certain structures and textures in the park. Lynch generally talks about five elements: paths, edges, districts, nodes and landmarks. Four of the elements were used for in this particular analysis. Landmarks were not seen as a key element in this particular case. In addition to paths, edges, districts and nodes, essential sight-lines were also pointed out in the park.

After dividing the park area in to various districts, based on different textures and characteristics, the Landscape Character Assessment-inspired area characterization followed. Here, each district was mapped, characterized and then judged according to specific criteria. A final method, the SWOT-analysis, then took place. It describes strengths, weaknesses, opportunities and threats in the area.

The research of the site and analysis resulted in a development programme for the park, which can be seen as the answer to the purpose of this thesis. The programme introduces **six different visions** regarding the area. They can be listed in:

- The highlight of nature and common values among neighboring citizens shall be recognized in the park.
- The park shall attract more visitors and be established as a spot for activities and meeting other people.
- Correlations between various parts of the area shall be strengthen and places of both urban park and nature shall interact and be able to coexist.

- Park entrances shall be highlighted, designed with high architectural class and contribute in making the park more accessible.
- New buildings and new locations of existing buildings shall contribute in vitalizing parts of the area and emphasizing the park entrances.
- The design shall be characterized by forms and material that creates a dynamic and coherent configuration in the park.

As a complementary, the visions were also followed by more specific **principles** regarding the upcoming design proposal of the site. The design proposal shows a visualized transformation of the area. Garden plots for citizens, new playgrounds and improved design on park entrances are some of the components in the transformation. A plan and inspirational images of the design proposal can be seen on page 32 to 36. **The final part** of this thesis embraces a **discussion**. Here, various conclusions and reflections are made to show if and how the key questions, listed in the beginning of this thesis, have been answered in the making of the development programme. Some of the key conclusions that are mentioned are for example:

- ... the fortification and improvement of the park entrances.
- ... how to preserve the perception of nature on the site.
- ... the present values of a more everyday and accessible type of nature.
- ... a reflection about listening to local citizens and making decisions as the expert.
- ... how to best preserve the park from future exploitation.

The concluding remarks of this thesis wishes for Nytorps gärde to take on the attempt to become a new **municipal park** for the southern suburb of Stockholm. With a greater audience to expect, especially with the growth of city-near districts like Söderstaden and Hammarby Sjöstad, there would definitely be an increasing demand for a large green park where citizens can enjoy nature, social activities and meeting other people. Although, present values in the park must also carefully be taken into consideration when developing a new evolving proposal for the site.

INTRODUKTION

Här presenteras arbetets bakgrund, syfte, målsättningar, metod och genomförande, målgrupp och avgränsningar. En orientering av det studerade områdets läge och sammanhang i staden presenteras också.

INTRODUKTION

Bakgrund, syfte och problemformulering

Bakgrund

Hammarbyhöjden och Björkhagen räknas till det område som i Stockholms översiktsplan pekas ut som den centrala stadens utvidgning. I ett tjänsteutlåtande från stadsbyggnadskontoret (2012) skriver man att översiktsplanens mål är att planera för en tät, sammanhållen, mångsidig och levande stadsmiljö och på sikt tror man att 1500-3000 nya bostäder ska kunna rymmas inom de två stadsdelarna.

Jag har förstått att en förtätning av huvudstaden har kommit att accepteras som den utgångspunkt efter vilken Stockholm stad ska fortsätta att växa. I en tid då gränsen mellan innerstad och ytterstad ter sig allt mer suddig och nya byggprojekt tillåts att ta allt fler markområden i anspråk, krävs det dock att en förtätning sker med stort förnuft och att en god insikt om vad ett verkligt hållbart samhälle bör innehålla ständigt är närvarande. Att det måste till fler bostäder i Stockholm är en självklarhet med tanke på den stora befolkningsökning som väntas. Men en ökad befolkning skapar även ett högre tryck på dagens offentliga miljöer som då måste utvecklas.

I anslutning till Hammarbyhöjden och Björkhagen finns ett större grönområde i form av Nytorps gärde. Enligt Stockholms sociotopkarta (2003) beskrivs området som en 210 000 kvm stor grön oas där invånarna har möjlighet att ta del av natur, grönska, rekreation, lek, möten och sociala aktiviteter. Jag anser att sådana offentliga miljöer kräver en uppmärksamhet och omsorg, annars kan de riskera att stryka med i dagens exploateringsiver. Att Nytorps gärde utgör ett attraktivt markområde i staden är inget djärvt konstaterande. Jag förstår att exploateringstrycket i sådana lägen är tämligen stort och att utreda möjligheterna till att exploatera parkområdet känns därför relevant. Det kräver dock en förståelse av parkens roll och betydelse för staden.

Mot bakgrund av detta valde jag att ta fasta på de värden som Nytorps gärde idag skänker, och i framtiden kan komma att skänka till invånare i Stockholms södra ytterstad. Nytorps gärde är redan idag ett uppskattat parkområde för rekreation och aktivitet, men kan det utvecklas ytterligare och därmed bidra till en ökad livskvalitet för de omgivande stadsdelarnas invånare?

Syfte och mål

Mitt mål med arbetet har varit att ta fram ett förslag till utvecklingen av ett specifikt parkområde i Stockholms södra ytterstad. Jag har redan talat om vikten av att utveckla dagens offentliga miljöer och att ta fasta på de värden som grönområden, likt Nytorps gärde, kan erbjuda. En stor del av arbetet handlar om vad detta egentligen kan betyda. Fokus riktas bland annat mot frågor om olika målgruppers relation till landskapet, vikten av närheten till naturen, vardagslandskapets betydelse och för- och nackdelar med att ta hjälp av brukarna av en plats. Arbetet syftar till att analysera och beskriva Nytorps gärdes nuvarande kvaliteter och vidare undersöka huruvida ett nytt utvecklingsprogram också kan bidra med en rad

nya positiva värden för området. Jag har valt att fokusera på följande tre frågor:

- Hur kan en omvandling av Nytorps gärde förstärka områdets befintliga värden samt bidra till att utveckla nya kvaliteter som skapar en attraktiv, grön målpunkt i Stockholms södra ytterstad?
- Hur kan viktiga samband förstärkas inom Nytorps gärde och med intilliggande områden?
- Kan delar av Nytorps gärde bebyggas utan att befintliga kvaliteter och möjliga utvecklingspotentialer inom området går förlorade?

Läsanvisningar

Arbetet med att besvara de tre frågeställningarna har skett genom fyra huvudsakliga delmoment – inventering, analys, förslag och slutligen en diskussion.

Inventering

I arbetets inledande avsnitt presenteras ett antal utgångspunkter kring grönområden och parker i staden. Ett urval av teorier och empiriska studier tar bland annat upp förtätningens påverkan på grönytor, betydelsen av tätortsnära natur, olika målgruppers relation till grönytor och värderingar hos lokalbefolkningar. Det här avsnittet skulle kunna liknas vid en litteraturstudie. Med anledning av att delar i det baseras på yttranden från ett kunskapsseminarium har jag dock valt att kalla det för *Utgångspunkter: litteratur mm*.

I avsnittet som följer därefter presenteras den del av inventeringen som fokuserar på att beskriva och förstå parkområdets förutsättningar. Här kom mitt arbete dels att bestå av ett inledande förarbete från skrivbordet, dels av ett antal besök på platsen. Jag genomförde också flera korta intervjuer med några av parkområdets besökare. En närmare beskrivning av mina valda metoder och tillvägagångssätt i inventeringen av parkområdet presenteras i inventeringsavsnittets inledning.

Analys

Efter avslutad inventeringsfas tog jag med mig de framlagda förutsättningarna in i arbetets analys. Här värderar och tolkar jag resultatet av inventeringen och kopplar framförda teorier till en önskvärd, eller icke önskvärd, utveckling av platsen. Hur fungerar platsen idag? Vad är bra och vad är dåligt? Vad kan utvecklas till det bättre? Precis som i inventeringen inleds analysavsnittet med att jag beskriver mina valda analysmetoder på ett mer utförligt sätt. Jag kan i korthet nämna att jag har valt att genomföra en rumslig analys med inspiration hämtad från stadsplaneraren Kevin Lynch, göra en landskapskaraktärisering baserad på metoden Landscape Character Assessment (LCA) och att tillämpa en SWOT-analys. Jag har också valt att ta del

av Naturvårdsverkets rapport *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker* som ett stöd inför min analys.

Förslag

Som ett svar på inventeringen och analysen har jag valt att upprätta och presentera ett förslag till hur parkområdet skulle kunna utvecklas. Här formuleras de bärande principerna i ett utvecklingsprogram där mina visioner beskrivs och förmedlas i såväl text som illustrativa plankartor och bilder över området i en tänkt framtid.

Diskussion

Arbetet avslutas med en diskussion. Här söker jag svar på huruvida jag har lyckats utreda de frågor som ställdes i arbetets början. Har jag uppnått syftet och mina mål med arbetet? Hur har jag svarat på mina frågor? Jag reflekterar också över viktiga val som jag ställdes inför och beslutade om längs arbetets gång, samt resonerar kring mitt urval av litteratur och eventuella konsekvenser av valda analys- och arbetsmetoder.

Avgränsningar

I slutet av introduktionen visas en geografisk avgränsning av det studerade parkområdet och dess läge i staden. Delar av inventeringen och analysen sträcker sig dock utanför det angivna planområdet. Det är nödvändigt för att förstå parkområdets roll i en större kontext och för att förstå samspelet med den närliggande omgivningens förutsättningar.

När det gäller frågan om ny bebyggelse inom parkområdet har jag i utvecklingsprogrammet givit förslag till lokalisering, storlek, höjd och orientering av nya byggnader, samt vilka typer av verksamheter som ska inrymmas. Vidare detaljer kring byggnadernas utformning behandlas inte. I arbetet med mitt förslag har jag valt att inte vikta möjligheter och begränsningar för exploatering utanför parkområdets gräns gentemot varandra, utan det är en lämplig och önskvärd utveckling av Nytorps gärde som har stått i fokus.

Utvecklingsprogrammet har utförts på en översiktlig nivå och är till stor del visionärt. Tanken är att programförslagets idéer och principer i första hand ska kunna fungera som ett underlag och som inspiration vid en vidare och mer detaljerad gestaltning och planering av parkens område.

Målgrupp

Den målgrupp som jag vill nå och påverka genom mitt arbete är bred. I arbetet behandlas och studeras ett specifikt område i staden men min förhoppning är att det också ska väcka tankar och reflektioner kring stadsplanering och utformning av våra utemiljöer i stort. Det bör därför vara intressant för såväl stadsplanerare som politiker att ta del av vad arbetet har att säga.

Sist men inte minst riktar sig arbetet till de som bor i

trakterna kring Nytorps gärde och delar av Stockholms södra ytterstad, exempelvis i stadsdelarna Hammarbyhöjden, Björkhagen, Kärrtorp och Enskededalen. Deras vardagsaktivitet och livskvalitet är direkt kopplad till en eventuell omvandling av parkområdet. Den dagen området faktiskt ska göras om, rustas upp och utvecklas på riktigt tror jag att mitt arbete kan komma till nytta och fungera som ett bidrag i debatten om vad Nytorps gärde bör gå till mötes.

Tidigare och pågående arbeten

Hammarbyhöjden, Björkhagen, Enskededalen och Kärrtorp utgör fyra stadsdelar i den norra delen av Skarpnäcks stadsdelsområde. Stadsdelsnämnden i Skarpnäck har tidigare lyft fram behovet av ett program för Hammarbyhöjden och Björkhagen. Den 7 februari 2013 godkändes också en startpromemoria för ett sådant under ett av stadsbyggnadsnämndens sammanträden (2013a), och beslut togs om att planarbete för området skulle påbörjas. I startpromemorian (2012) till programmet tas fyra huvudsakliga punkter upp, däribland en *Utveckling av Nytorps gärde*. Senare under våren höll staden också i ett tidigt dialogmöte där deltagarna själva fick bestämma vad som skulle diskuteras. Ca 150 personer närvarade på mötet och framkomna åsikter och förslag finns sammanfattade i ett offentligt dokument (2013b) på Stockholm stads webbplats.

Sedan mötet har man arbetat vidare med en analys av området och ett program beräknas enligt startpromemorian (2012) vara klart och kunna godkännas av stadsbyggnadsnämnden under det första kvartalet av 2014. Det innebär att mitt eget arbete med att under hösten ta fram ett utvecklingsprogram för Nytorps gärde har löpt parallellt med kommunens programarbete för de två stadsdelarna. Jag har tagit del av de handlingar och dokument som fanns att tillgå redan vid uppstarten av mitt arbete, exempelvis återkopplingen från det tidiga dialogmötet. Jag har däremot valt att inte ta del av vissa dokument som har blivit tillgängliga i efterhand, däribland ett antal områdesanalyser som kommunen offentliggjorde senare under hösten. Jag ville helt enkelt undvika risken att detta skulle verka hämmande på min kreativa process som i det skedet pågick för fullt.

Det har också gjorts efterforskningar kring gärdet på andra håll. I examensarbetet *Nytorps Gärde - Ingenmansland till allemansland* presenterar arkitektstudenten Anna Hammarbäck (2011) ett gestaltningsförslag för hur Nytorps gärde skulle kunna utvecklas i framtiden. Jag har studerat de huvudsakliga principerna i förslaget och på ett översiktligt vis tagit del av vad arbetet har att säga. Jag har däremot valt att inte utgå från det arbetet utan jag har försökt att på ett så objektivt sätt som möjligt bilda mig en egen uppfattning om gärdet. Jag hoppas också att jag som landskapsarkitektstudent har kunnat bidra till att skapa ytterligare nyanser kring bilden av Nytorps gärde och områdets utvecklingspotentialer.

INTRODUKTION

Nytorps gärde, läge i staden

ÖVERSIKTSKARTA STOCKHOLM

Nytorps gärde är beläget i Skarpnäck i Stockholms södra ytterstad. Avståndet till Södermalm och resterande delar av innerstaden är dock inte alltför långt. Att promenera till Södermalm från parken tar uppskattningsvis 20-25 min. Öster om gårdet finner vi även ett av Stockholms största och kanske viktigaste skogs- och friluftsområden i Nackareservatet.

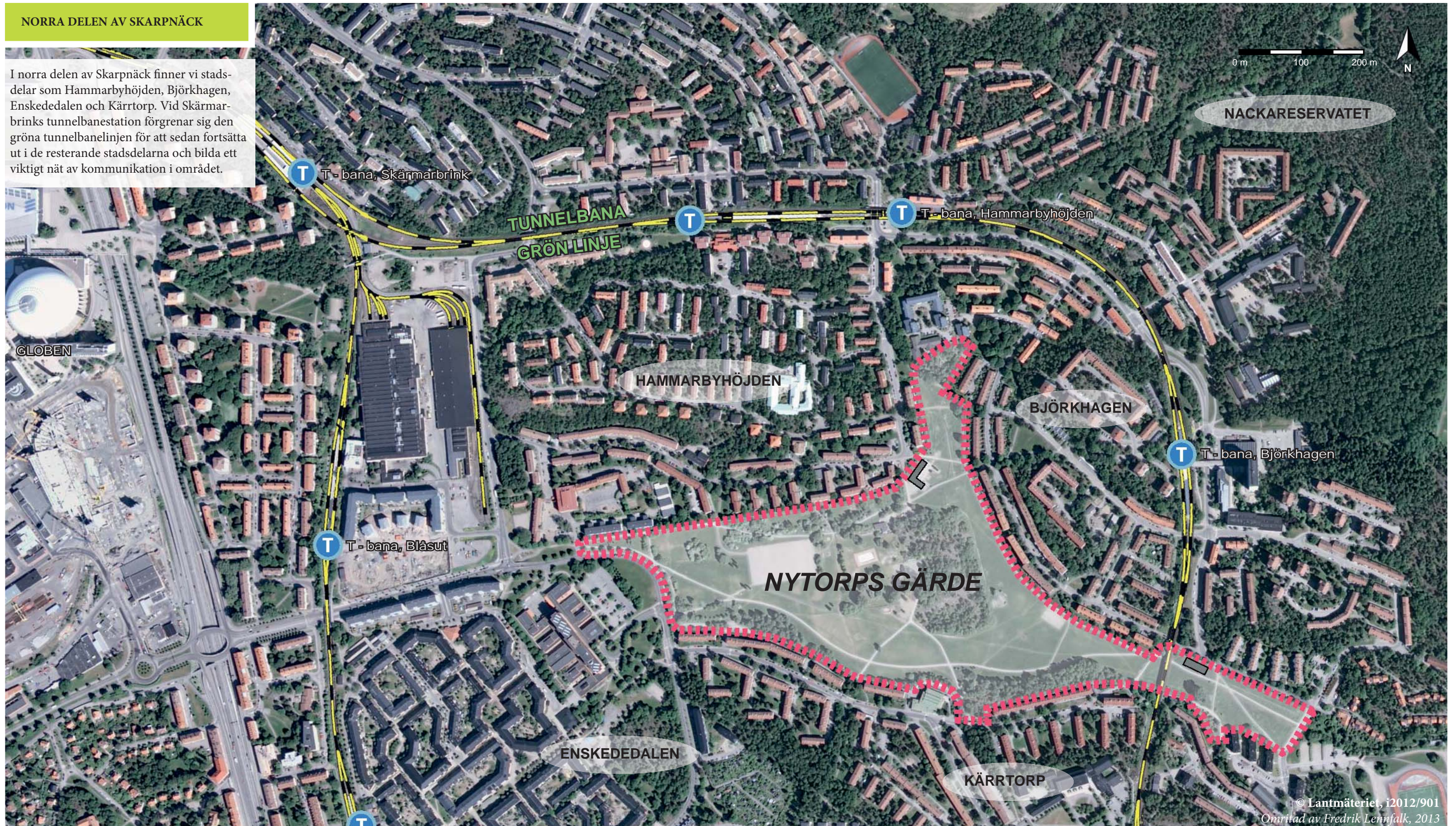

INTRODUKTION

Nytorps gärde, läge i staden

NORRA DELEN AV SKARPNÄCK

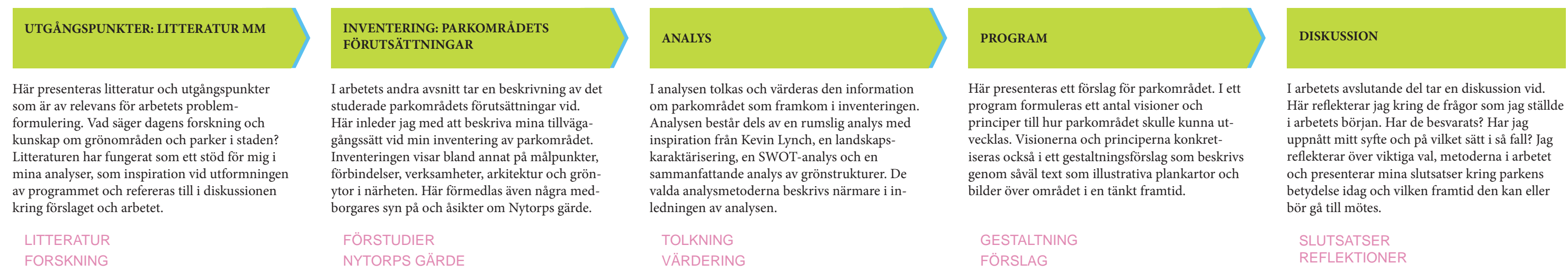
I norra delen av Skarpnäck finner vi stadsdelar som Hammarbyhöjden, Björkhagen, Enskededalen och Kärrtorp. Vid Skärmarbrinks tunnelbanestation förgrenar sig den gröna tunnelbanelinjen för att sedan fortsätta ut i de resterande stadsdelarna och bilda ett viktigt nät av kommunikation i området.

© Lantmäteriet, i2012/901
Området av Fredrik Lennfalk, 2013

INTRODUKTION

Beskrivning av arbetets olika avsnitt

UTGÅNGSPUNKTER: LITTERATUR MM

Här presenteras ett antal utgångspunkter och litteratur kring grönområden i staden.

UTGÅNGSPUNKTER: LITTERATUR MM

Teori och empiriska studier om grönområden i staden

Stadens grönområden och offentliga rum är ständigt föremål för debatt vid planeringen av våra städer. I avsnittet som följer presenteras ett antal teorier och yttranden om grönområden i staden och som är av relevans för arbetets frågeställningar.

Förtätningens påverkan på grönytor i staden

Stockholm lockar till sig många människor. I en debattartikel i Dagens Nyheter skriver Thorbjörn Andersson (2013), professor i landskapsarkitektur och chefsarkitekt på Sweco, om de konsekvenser som kommer av huvudstadens starka tillväxt. Stockholm lyfts inledningsvis fram som en av världens mest attraktiva stadsmiljöer med sina vattenrum, promenadstråk och parker, men hotbilden om att dessa miljöer ständigt får strida mot alla nya byggprojekt påtalas också. Thorbjörn Andersson frågar sig om det finns en borte gräns för hur mycket förtätning en stad klarar av utan att viktig livskvalitet äventyras. Vidare konstaterar han att detta är en nästintill tabubelagd fråga bland Stockholmspolitiker, trots att det inom resonemanget om ett hållbart samhälle alltid finns ett kapacitetstak närvarande, vare sig vi vill det eller inte.

Tillväxten i Stockholm leder till en tätare stad med ökad handel, service och en förbättrad kollektivtrafik. Men det kan också innebära konsekvenser i form av mindre grönytor och ökat slitage på stadens parker.

Ett kunskapsseminarium om förtätningen i Stockholm
Debattartikeln har väckt reaktioner och engagemang hos många. Den blev tillsammans med ett antal andra artiklar stoffet till upprättandet av ett kunskapsseminarium (2013-09-26) som hölls på Glasbruket i Stockholm. Seminariet, som anordnades av Vänsterpartiet och var öppet för allmänheten, innehöll en panel med talare från såväl Stockholms stadsbyggnadskontor som verksamma arkitekter inom branschen, däribland Thorbjörn Andersson som då fick chansen att utveckla många av de tankar som han tidigare hade framfört i sin artikel. Han valde bland annat att tala om en exploateringsiver och menar att vi idag bygger på platser som vi aldrig skulle ha byggt på för 20 år sedan. Han talade om vikten av att inte bygga bort det som Stockholm står för, att få inflyttade att känna sig välkomna och att kunna erbjuda bra kvaliteter.

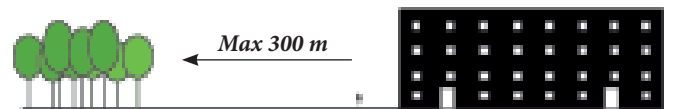
Anna Rex, arkitekt på stadsbyggnadskontoret, gjorde också sin röst hörd under seminariet (2013-09-26). Hon påpekade bland annat att antalet barn som föds i staden står för ca 50 % av Stockholms tillväxt och att det bara är en av många anledningar till att vi inte kan begränsa tillväxten, om vi ens skulle vilja det. Hon gjorde ingen hemlighet av att detta kommer leda till vissa försämringar, men befäster vikten av att utreda vilka försämringar som i så fall är acceptabla. Ökad trängsel, mindre grönyta, ökat parkslitage och mer buller var några av de tänkbara negativa konsekvenser som hon kunde se. Samtidigt belyste hon, å Stockholms stads vägnar, ett antal positiva effekter som tillväxten ger oss i form av mer service, kultur, handel, restauranger och bättre kollektivtrafik.

Efter att ha lyssnat till många fler talare under kvällen fann jag särskilt en punkt som signifikativ för debatten. Även om det inte råder brist på platser att bygga på i Stockholm, vilket det självklart kan debatteras vidare om, så befinner vi oss trots det väldigt nära det kapacitetstak som Thorbjörn Andersson talade om.

Betydelsen av den tätortsnära naturen

De problem och utmaningar som förtätning och ett hårt exploateringstryck kan leda till är på intet sätt obekanta för oss. För ett antal decennier sedan skrev Rachel Kaplan och Stephen Kaplan (1989, s. 150) boken *The Experience of Nature* som handlar om den tätortsnära naturens betydelse för människan ur en amerikansk kontext. I boken påpekas det bland annat att landskapet alltför ofta ses som en frivillig ”behaglighet” och att närheten till grönska tyvärr ses som mindre viktig i förhållande till allt annat som också ryms inom begreppet infrastruktur. Storslagen arkitektur får många gånger chansen att sätta sin prägel på stadsbilden, men de finansiella medlen tar ofta slut när resten av landskapet ska formas .

Det finns även exempel på svensk litteratur som tar upp betydelsen av tätortsnära natur. I Boverkets rapport *Bostadsnära natur* (2007, s. 11-12) talar man om tre olika aspekter som alltid bör ingå i den fysiska planeringen – tillgång, närbarhet och kvalitet – med avseende på natur och grönområden. Tillgången, den faktiska resursen som den bostadsnära naturen utgör, påverkas av städernas tillväxt. Ny bebyggelse tillåts allt oftare att ta naturen i anspråk. I innerstaden, där bebyggelsen redan är väldigt tät, begränsas

Boverkets forskning visar att 300 meter är det maximala avståndet som människor är beredda att gå för att använda ett grönområde ofta.

tillgången till natur starkt. I sådana miljöer, där förutsättningar i landskapet begränsar tillgången så pass mycket, blir betydelsen av de två andra aspekterna, närbarhet och kvalitet, ännu större menar författarna.

I rapporten definierar Boverket (2007, s. 14) bostadsnära natur som de gröna områden och ytor som finns inom 300 meter från bostaden. Forskning visar nämligen att det är gränsvärdet för hur långt människor är beredda att gå för att använda ett grönområde ofta. Även Rachel och Stephen Kaplan (1989, s. 155) belyser sambandet mellan närhet och användning i sin bok. De påstår att om en grönyta är mer än tre minuter bort överstiger avståndet människors vilja och behov att ta sig dit. Kaplan talar också om närhet i form av upplevt avstånd. Även om naturen bara är några minuter bort så kan det tyckas vara och kännas som längre dit. Det kan till exempel handla om att man måste korsa en stor motorled utan trafikljus. Boverket (2007, s. 11) förmedlar en liknande syn i sin andra aspekt, närbarhet, där man talar om en faktisk och en upplevd tillgång till naturen.

Grönstrukturens olika värden och vardagslandskapets kvaliteter

Forskning visar att förtätning och stadsutbredning bidrar till en minskning av andelen grönområden i städer och tätorter. Detta trots vetenskapen om att grönstruktur kan innehålla olika typer av värden, exempelvis ekologiska, sociala och kulturella, och att de kräver en viss struktur och ett sammanhang. I sin rapport beskriver Boverket (2007, s. 28) en ofta tilldelad hierarki mellan dessa tre värdekategorier, där de två senare tyvärr alltför ofta nedvärderas eller glöms bort. Inte sällan fungerar ekologiska värden, så som rödlistade arter och sällsynta biotoper, som de effektivaste argumenten i strävan efter att bevara och skydda ett grönområde från exploatering.

I rapporten *Landskapsanalys för transportinfrastruktur* (Berglund, et al., 2013, s. 11), nyligen utgiven vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Uppsala, beskrivs ett värde vara något som kan ses som ett mått på en kvalitet, det vill säga en egenskap hos ett område, ett objekt eller en funktion. Vissa kvaliteter kan tillskrivas högre värden än andra endast på grund av att det finns en viss expertis att tillgå i ämnet. När experter tolkar och värderar ett område eller ett objekt högt kan det hända att det ges ett lagstadgat skydd. Det kan till exempel handla om upptäckten av en fornlämning eller klassificeringen av en värdefull biotop, menar författarna. Men alla områden och funktioner kan och ska heller inte enbart bedömas utifrån experters ämneskunskaper. Trots det så har betydelsen av allmänhetens värderingar tidigare inte tillskrivits någon särskild vikt. I rapporten säger man att detta har inte sällan att göra med att de anses vara så vardagliga i sin natur. De värden som befolkningen tillskriver ett landskap ses

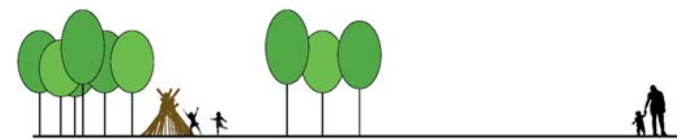
ofta som känslomässigt motiverade, baserade på till exempel minnen, mening och självförverkligande, vilket skiljer sig drastiskt från expertens vetenskapligt motiverade värden.

I den Europeiska landskapskonventionen, som trädde i kraft 2011, har dock vardagslandskapets värden fått en större betydelse. I rapporten från SLU (Berglund, et al., 2013, s. 11, 15) refererar man till delar av konventionen och tar upp att den betonar vikten av alla människors uppfattningar om ett landskap, inte minst de som bor och verkar i det och således kan förstå det genom egna erfarenheter och berättelser. I landskapskonventionen skriver man bland annat att varje land förbinder sig ”att ta hänsyn till de särskilda värden som berörda parter och den berörda befolkningen tillskriver dem”.

Olika målgruppers relation till grönytor

Boverket (2007, s. 24) menar att det är önskvärt att ha natur nära bostaden, men för att gynna rekreation och hälsa bland stadens alla invånare är det också viktigt att det finns grönområden i anslutning till arbetsplatser, sjukhus och skolor. Det ger bättre möjligheter för grupper som barn, funktionsnedsatta, sjuka, äldre och socioekonomiskt svaga att få ta del av naturens förtjänster.

I boken *Människorum stadsrum* (Bergund & Jegerby, 1998, s. 44) sägs det att förvärvsarbete vuxna vanligen tillbringar en stor del av sin tid på arbetsplatsen som ofta är lokaliserad utanför hemmets stadsdel. Mycket av deras tid går därför åt till att ta sig till och från arbetet och deras användning av utemiljön blir i första hand praktisk och instrumentell. Barn och gamla tillbringar istället mer av sin vardagliga tid i stadsdelen där de bor och författarna menar därför att de intar en särställning i förhållande till utemiljön. Det som är bra planerat för barn och gamla kan, om man vill generalisera en aning, sägas vara bra för alla.

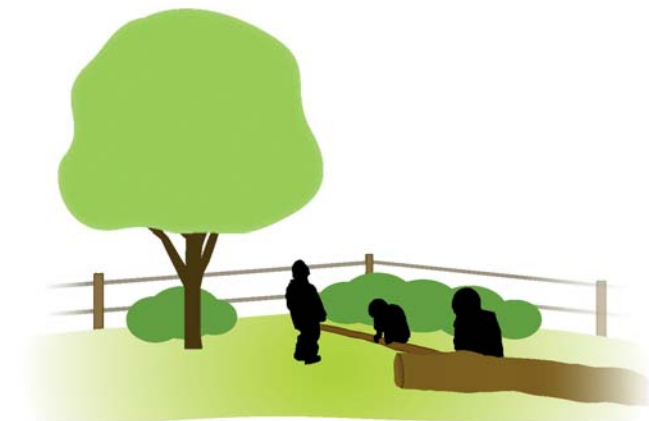
Den utemiljö som finns nära bostaden betyder mycket för barnens mentala och fysiska utveckling. Här kan barnen skapa sina egna minnen och upplevelser som är skilda från föräldrarnas kontroll och styrning.

Barn

Naturen fungerar enligt Boverket (2007, s. 24) som en viktig pedagogisk resurs för de yngre i staden. Barn och ungdomar från grundskolor och förskolor kan här få tillfälle att utveckla sin förståelse för utemiljön och naturen. De tillbringar mycket av sin tid i de närliggande grönområdena och hur dessa

UTGÅNGSPUNKTER: LITTERATUR MM

Teori och empiri om grönområden i staden

Även om barnens tillvaro inte får bli alltför inrutad och isolerad så måste den oplanerade och självständiga leken trots allt ske under trygga villkor.

är utformade har därför stor betydelse för barnens fysiska och mentala utveckling, påtalas det i rapporten. Berglund och Jegerby (1998, s. 14) menar i sin tur att utemiljön ofta får en särskild betydelse som något eget hos barnen, något som är skilt från föräldrarna. Den känns mer ”verklig” än inomhusmiljön och kan erbjuda speciella upplevelser och minnen.

Samtidigt är trygghet en viktig aspekt i barnens utemiljö. Anders Rasmusson (2012, s. 5), chef på magasinet Movium, uttrycker i sin ledare för tidskriften en oro för att barns vardag blir allt mer inrutad. Han menar att det behövs en planering för tillåtande zoner, platser som är tillgängliga för barn och unga och där det oplanerade kan äga rum. Idag bidrar stadens strukturer till en isolerad tillvaro, där barn i allt högre åldrar tvingas att bli skjutsade i bil till olika aktiviteter. Han pekar på det faktum att det urbana tillåts att sätta en allt kraftigare prägel på barnens uppväxt och liknar barnens värld vid en hage som de vuxna skapar för dem att leka i.

Ungdomar i tonåren utgör vanligen en socioekonomiskt svag grupp som söker sig till stadens offentliga ytor för att umgås och organisera sig, även platser som är till synes bristfälliga och fantasilösa tas ofta anspråk.

Ungdomar i tonåren

Socioekonomiskt svaga grupper, så som ungdomar i tonåren, har ingen självklar plats i samhället. De söker sig därför ofta till de offentliga rummen och de möjligheter till social samvaro som stadens gator, torg och grönområden kan erbjuda. Naturens och den gröna miljöns betydelse för ungdomar kan vara svår att definiera. Mats Lieberg, professor i landskapsarkitektur och planering vid Sveriges Lantbruksuniversitet, har ägnat en stor del av sin forskning åt att studera ungdomarnas relation till den offentliga miljön. Han beskriver hur ungdomar tar till synes bristfälliga och fantasilösa platser i anspråk för att organisera sitt eget liv. De tar ingenmanslandet, exempelvis det där ödsliga centrumtorget en sensommarkväll eller ett tyst grönområde en måndagskväll, och ger det liv genom nya alternativa och kreativa användningssätt. Inte helt sällan har vuxenvärlden svårt att förstå hur ungdomarna på ett så gränsöverskridande sätt kan förhålla sig till stadens platser och rum (Lieberg, 1998, s. 70-71).

Lieberg påstår att man i huvudsak kan säga att ungdomar i tonåren använder offentliga platser på tre olika sätt (1998, 70-71):

- *Reträttplatser*, kallar Lieberg de undagömda platser, exempelvis trapphus, källare, garage, klubblokaler etc, som ungdomar utnyttjar ”back stage”. Här är avsikten vanligen att komma bort från vuxenvärlden och att uppleva meningsfulla saker tillsammans med jämnåriga.
- När ungdomar söker sig till livliga och folktäta offentliga platser talar Lieberg om *interaktionplatser*. Här vill man visa upp sig och konfronteras med såväl vuxna som andra ungdomar, något som skulle kunna betraktas som en form av relationsarbete.
- I så kallade *frizoner* inrättar ungdomar sina egna platser och rum. Här kan de testa sina gränser och frigöra sig själva på olika vis. Det kan handla om att ställa till med spontana rejvfester i en ödslig industrilokal, att utforska underjordiska rum eller att omvandla ett grönområde till sitt eget vardagsrum.

Äldre, sjuka och funktionsnedsatta

Alla invånare har inte möjlighet att ta sig långa sträckor på kort tid. För att grupper som äldre, sjuka och funktionsnedsatta ska kunna ta del av naturens återhämtande effekt menar Boverket (2007, s. 14) att krävs det att det finns angränsande naturområden och grönytor i närheten av hemmet. Samtidigt leder inte en sådan struktur per automatik till att alla invånare har möjlighet att fysiskt vistas ute i naturen. Många får istället nöja sig med att ta del av den på håll, ett värde som ofta glöms bort enligt Kaplan och Kaplan (1989, s. 151). Att blicka ut

genom fönstret kategoriseras sällan som rekreation menar de i sin bok, trots att det skänker viktiga möjligheter till att kunna uppfatta och känna in olika element i naturen.

Äldre människor, som trots minskad rörlighet ändå har orken att ta sig ut i den offentliga miljön, väljer ofta att ta såväl nytto- som nöjespromenader. Ett antal genomförda enkätundersökningar som presenteras i Berglunds och Jegerbys (1998, s. 45-46) bok visar också på att man uppskattar att få se och träffa andra människor under dessa promenader. Parker i staden tas upp som bra mötesplatser för pensionärer. Här nämns blandat annat många bänkar, blommor, vatten och fina gräsmattor som välkomna inslag. Flera pensionärer påtalade också att de gärna tar en omväg för att kunna färdas genom en park, och om det finns sittplatser längs med vägen så kanske man även slår sig ned för att vila och iaktta omgivningen.

För äldre och sjuka människor är det inte alltid helt enkelt att ta sig ut i naturen. Då kan det vara uppskattat och värdefullt att ha möjligheten att ta del av den på håll, kanske genom ett fönster i köket.

Lokalbefolkningens värderingar

Människor är ofta medvetna om att naturen är viktig för dem. De uppskattar den dagliga kontakten även om den bara sker på en väldigt modest basis. När boende får frågan om varför ett naturområde är viktigt för dem blir svaret ofta att de tycker om det, eller att de uppskattar dess skönhet (Kaplan, 1989, s. 157). Även om allmänhetens utlåtanden ibland tycks bestå av väldigt generella och oprecisa svar så måste kommunikationen med brukarna ändå ges särskild vikt. Experternas tolkningsförmåga ska heller inte förringas men allmänhetens kunskap behövs i hög grad för att förstå vad som måste skyddas eller utvecklas på en plats. I annat fall riskerar man att förbise viktiga värden i människornas vardagslandskap (Berglund, et al., 2013, s. 19).

Människor har ofta sina särskilda favoritplatser i naturen. Det är platser som man har en stark anknytning till och nästan känner som sina egna. Här spelar minnen och favoritplatser hos barn en stor roll, ungefär som mormors trädgård kan vara för barnbarnet – en tillfällig flykt från verkligheten och vuxna, om än bara för ett kort ögonblick (Kaplan, 1989, s. 163).

I sin doktorsavhandling *Perspektiv på stadens natur*

redovisar och beskriver Ulla Berglund (1996, s. 94-95) en tidigare gjord enkätstudie där man har frågat invånarna i Enköping och Västerås om deras favoritplatser. Här var meningen att människor skulle säga något om platser som man särskilt hade ”tagit till sitt hjärta”. Det blev totalt 60 olika platser som valdes ut av 231 personer. Platserna kategoriserades in i fem olika kategorier: parker, torg och gatumiljöer, bebyggelsemiljöer, friluftsområden, samt sport- och idrottsområden. Av de tillfrågade valde 109 personer parker och 77 personer friluftsområden som sina favoritplatser. Det var med andra ord främst gröna miljöer som valdes av invånarna.

I enkäten var det totalt 150 personer som motiverade sina favoritplatser. En översikt av invånarnas val och motiv sorterades därefter in under olika kategorier. Rangordningen av kategorierna, utifrån antalet angivelser, kom att se enligt följande:

- Upplevelser-platsen i sig
- Aktiviteter
- Möjlighet till möten
- Möjlighet till avskildhet
- Historia-kultur/platsens läge
- Personliga minnen
- Trygghet

Under varje kategori presenterades också de enskilda skälen. När det kommer till kategorin *upplevelser-platsen i sig* var till exempel ”vackert” och ”utsikt över stad, vatten, båtar etc” de dominerande skälen. Under kategorin *aktiviteter* framträdde ”olika aktiviteter, sommar-vinteraktiviteter” och ”promenader, strövande” som populärast (Berglund, 1996, s. 109-110).

Samspelet mellan plats och person

I ett avsnitt ur boken *Människans natur* skriver Karla Werner (1998, s. 104-107) om sin forskning kring människors samspel med stadens olika miljöer. Hon menar bland annat att en plats blir till en plats först när den kan upplevas som meningsfull. Individen har ett behov av att känna tillhörighet och hemhörighet, att sätta spår, och söker genom medvetna val upp en speciell plats i syfte att stärka sin identitet. Kommunikationen mellan plats och person utgör en plattform för såväl minnen som drömmar och möjligheter. Werner berättar om hur hon genomförde en studie gällande ett stadsförädlingsprojekt i stockholmsförorten Traneberg. Där talade människorna om den dagliga naturen som en personlig vän. Det var uppenbart att platserna som nämndes var laddade med goda minnen. Naturen förknippades med de ljuva stunderna i livet och kanske hade man suttit med kaffekorgen under trädet, på backen, eller lekt här som barn.

INVENTERING: PARKOMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Här presenteras ett antal förstudier av parkområdet och dess närmaste omgivning. Jag inleder dock avsnittet med att beskriva hur jag har gått till väga i mina förstudier, vilka metoder jag har använt mig av och vad jag har valt att inventera.

INVENTERING: PARKOMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Förstudier av parken och den närmaste omgivningen

Val av inventeringsmetoder

I min inventering av parkområdet tar jag fasta på och lyfter fram vissa förutsättningar. Jag inleder med att presentera parken i en större geografisk kontext och beskriver bland annat omgivande målpunkter och förbindelser i form av vägar och gångbanor till och från och inom parken. Jag visar också på olika typer av verksamheter i närområdena, så som förskolor, bostäder och sjukhus, samt beskriver den arkitektur som återfinns här. Min inventering av parken genomfördes på tre olika vis - informationssökning från skrivbordet, egna observationer på platsen och genom intervjuer med områdets besökare.

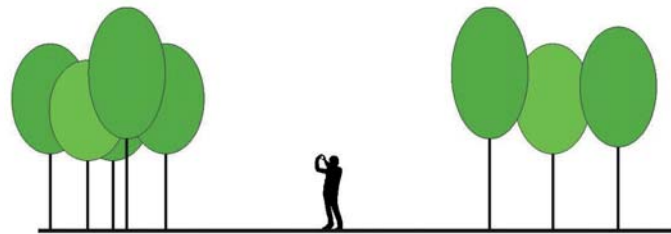

Jag inledde min studie av platsens förutsättningar med att samla in den information och fakta som jag fann tillgänglig i litteratur och på nätet.

Inventering från skrivbordet

En stor del av mina förstudier av parken och dess närområden har jag ägnat åt inventeringar från skrivbordet. Genom att studera kartmaterial och litteratur i såväl böcker som på internet skaffade jag mig en tydlig bild av och förståelse för parken och dess omgivning. Jag såg det också som fördelaktigt att tidigt producera en egen plankarta över området, en karta där jag själv kunde bestämma vilken information jag ville ha med. Utifrån ett satellitfoto och en fastighetskarta från lantmäteriet ritade jag därför om och färdigställde en egen planritning i det vektorbaserade ritprogrammet AutoCad. På det viset kunde jag sedan på ett enkelt och systematiskt vis samla in och anteckna olika typer av information och data.

Jag tog, utöver de redan nämnda förutsättningarna, också reda på åldersfördelningen bland och prognoser för befolkningen i närområdena, samt identifierade andra parkanläggningar, idrottsplatser och möjligheter till rekreation och naturupplevelser i närheten av parken. För att komplettera mitt arbete från skrivbordet besökte jag också parken och studerade dess förutsättningar på plats ett antal gånger.

Efter att ha bekantat mig med området från skrivbordet begav jag mig sedan ut på plats. Under mina besök dokumenterade jag med hjälp av foton och på kartmaterial som jag hade skrivit ut och tagit med mig.

Platsbesök

Jag besökte parkområdet vid fem olika tillfällen. Alla besöken genomfördes under månaderna augusti-oktober. Jag ville besöka platsen så tidigt som möjligt för att kunna skapa mig en tydlig bild av vegetationen i parken. Det var samtidigt givande att också få komma till platsen under den senare delen av säsongen. När vegetationens transparens ökade trädde nya karaktärer fram och jag kunde uppfatta element som jag tidigare inte hade lagt märke till. Jag dokumenterade varje besök genom att fota, främst för att jag skulle kunna skapa mig en omfattande bildbank till presentationen av mitt arbete.

Efter att ha startat min inventering med att studera parken i en större kontext valde jag sedan att zooma in och beskriva de olika elementen och strukturerna inom själva parken. Här, på den mer detaljerade nivån, var det svårare att inhämta fakta och kunskap från skrivbordet och istället fick besöken på plats utgöra en viktig och informativ källa. Det handlade också om att verifiera eller förkasta saker som jag tidigare hade studerat från skrivbordet, antingen i text eller via kartmaterial. Två av mina platsbesök vigde jag dessutom åt kortare intervjuer med parkens besökare.

Under några av mina besök på platsen genomförde jag kortare intervjuer med människor som befann sig där samtidigt. Jag gjorde också en något längre intervju med personalen från en förskola i området.

Intervjuer och samtal med brukare

Jag genomförde ett antal korta och informella intervjuer med besökare i parken. Inför dessa intervjuer förberedde jag mig genom att sätta ihop ett formulär med frågor (se bilaga 1). Jag bifogade också en karta till varje formulär för att jag och intervjupersonerna på ett enkelt vis skulle kunna förstå vilka delar av parken vi refererade till. Jag försökte att så långt som det var möjligt skapa en god spridning vad gäller kön och ålder i urvalet av de jag intervjuade. Jag tycker att jag lyckades relativt väl med detta, även om det uppstod en viss övervikt gentemot yngre besökare i åldrarna 20 och 40 år. Jag besökte även en förskola som är belägen i parkområdet. Här talade jag med en person ur personalen som svarade på mina frågor (se bilaga 2) och berättade om hur barnen på förskolan brukar använda parken och den närmaste omgivningen.

Sist men inte minst så har jag tagit del av återkopplingen från kommunens tidiga dialogmöte. Medborgarnas synpunkter och förslag från mötet finns sammanfattande i ett offentligt dokument på webben, från vilket jag valde ut ett antal punkter som jag ansåg berörde och var av vikt för Nytorps gärde.

INVENTERING: PARKOMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Förstudier av parken och den närmaste omgivningen

Geografisk kontext, struktur och samband

I stadens sociotopkarta (Stockholms stadsbyggnadskontor, 2003) klassas Nytorps gårde som en landskapspark med en yta av 21 hektar. De sociala och kulturella värden som nämns i karteringen av området är bland annat badanläggning, bollspel, evenemang, grön oas, naturlek, picknick och promenader.

Efter att ha studerat kartmaterial och satellitfoton fann jag att parkområdet är lokaliserat mitt emellan fyra stadsdelar; Hammarbyhöjden, Björkhagen, Enskededalen och Kärrtorp. Genom dessa områden förgrenar sig också tunnelbanans gröna linje och i den östra flanken av området korsas parken av järnvägen via en bro. Ett antal tunnelbanestationer är lokaliserade på ett jämnt fördelat vis utanför parkens omnejd. De utgör en viktig del i den infrastruktur som bidrar till att de boende i områdena på ett smidigt sätt kan ta sig ut till de resterande delarna av staden.

Målpunkter och förbindelser

Förutom tunnelbanestationerna, som har märkts ut på kartan till höger, finns även andra viktiga målpunkter i parkområdets närhet. I startpromemorian (2012) till kommunens nya program för Hammarbyhöjden och Björkhagen nämns bland annat vikten av att koppla samman de två områdena med nya Söderstaden, det utvecklingsområde intill Globen och Tele2 Arena som nu håller på att anta skepnaden av en mer tät och funktionell stadsmiljö. Stockholms stad (2013c) har tagit fram en vision för området som säger att det ska fungera som Stockholms evenemangs- och nöjesknutpunkt. Genom nya bostäder och arbetsplatser ska Söderstaden utvecklas till en ny sammanhållen stadsdel som knyter samman Södermalm och delar av söderort.

Väster om Nytorps gårde löper en större motorled, Nynäsvägen, som knyter ihop flera av de nämnda stadsdelarna med varandra. Leden skapar också en koppling mellan ytterstaden och innerstaden. Sofielundsvägen fungerar som en viktig avtagsled från Nynäsvägen. Den letar sig in mellan bostadsområdena, i riktning mot Nytorps gårde, för att sedan övergå i Fyrskjeppsvägen som slingrar sig fram längs med bebyggelsen nära parken. Här finns ett antal öppningar som ansluter till parkens gångbanor och stigar. Norr om parken, vid Ystadsvägen och Paternostervägen, påträffas samma princip. Mellan bostadshusen finns mindre passager som förbinder parkens gångvägar med de intilliggande bilvägarna.

Gångbanorna och stigarna som går genom själva parken är oftast belagda med finkornigt grus. En av de viktigare förbindelserna, passagen som löper förbi Nytorpsberget och ansluter till Ulricehamnsvägen, utgörs dock av en asfalterad gång- och cykelväg. Utmed parkens längsta förbindelse, den som löper parallellt med Fyrskjeppsvägen, ges man möjlighet att färdas genom hela parken och blicka ut över de stora öppna ytor. Den här förbindelsen ansluter också till en entré i öster som kan ta besökaren till Nackareservatet och aktivitetsområdet invid Kärrtorps IP.

INVENTERING: PARKOMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Förstudier av parken och den närmaste omgivningen

År 1911. På bilden ses en vy över hur Dalens koloniområde såg ut förr i tiden. Här anlades de första koloniträdgårdarna i Stockholms söderort (bild 1).

Verksamheter och bostäder

Bebyggelsen i de fyra stadsdelarna som omger parken består i stor utsträckning av flerbostadshus. Det finns också ett antal skolor lokaliserade intill Nytorps gärde. I själva parken finner vi bland annat förskolorna Ängen och Björken, vilka inhyser barn i åldersgrupperna 1-5 år, och utanför parkområdet är bland annat Nytorpsskolan och Kärrtorps gymnasium lokaliserade. I nära anslutning till parken finns Dalens koloniområde. På 1910-talet anlades här de första koloniträdgårdarna i söderort. En stor del av trädgårdarna försvann dock i samband med att man uppförde Dalens sjukhus under 70-talet, en byggnad och verksamhet som står kvar än idag (Stockholms stad, 2013f).

Arkitektur och karaktärer i omgivningen

Hammarbyhöjden, Björkhagen, Kärrtorp och Enskededalen kan sägas utgöra en större grannskapsenhet i de södra delarna av Stockholms ytterstad. Spåren av den funktionalistiska traditionens uttryck finns här tydligt kvar i många delar av områdenas arkitektur som skiljer sig i idé och form från innerstadens klassiska tätt slutna kvartersform.

Hammarbyhöjden

I skriften *Den vita staden* beskriver författaren Ulrika Sax (1989, s. 11) hur en av Stockholms första moderna förorter började växa fram under mitten av 1930-talet. På Hammarbys skogsbeklädda höjder formades den nya ”vita staden” med långsmala, ljusa funkishus. Det står att unga nygifta par och barnrika familjer kom hit från stenstadens tättbebyggda kvarter för att kunna njuta av luften, ljuset, grönskan och ett ”modernare” liv. I en annan skrift (Wehlin-Fürst, 1998, s. 3, 5) berättas det att det var i samband med en bostadsutställning i Berlin 1931 som man fick upp ögonen för de nya funktionalistiska småhusen. De ansågs vara lönsamma att bygga genom att ytorna kunde utnyttjas mer rationellt. En tvårumslägenhet i ett småhus ansågs ta samma yta i anspråk som en enrumslägenhet gjorde i ett tjockhus. Man undvek

också att bygga högre än fyra våningar eftersom man då kunde avstå från att installera hiss. Husens långsmala utformning bidrog till att fler lägenheter kunde göras genomgående, från fasad till fasad, vilket ökade ljusinsläppet. Man eftersträvade maximalt med ljus och luft och orienterade därför husens kroppar fritt i naturen efter lämpligt väderstreck. Småhusen placerades i första hand på höjder. Man ville spara sluttningar och dalgångar som naturmark och här skapade man istället ytor för lek och idrott. Idealet var luftigt placerade ”hus i park”.

År 1991. De klassiska lamellhusen, vanligen tre eller fyra våningar höga, började växa fram i Hammarbyhöjden under mitten av 1930-talet (bild 2).

Björkhagen och Kärrtorp

I ett av Stockholms stads tidigare områdesprogram (1997, s. 3) står det att läsa om hur framväxten av Björkhagen och Kärrtorp skedde strax efter att delar av bebyggelsen i Hammarbyhöjden hade börjat ta form. Området började byggas ut under slutet av 1940-talet och här återfinns de klassiska lamellhusen, vanligen tre våningar höga. Vissa delar av Björkhagen skulle dock även komma att bebyggas med radhus.

I områdesprogrammet (1997, s. 3) nämns det också att såväl Kärrtorp som Björkhagen genomkorsas av tunnelbanans dragning, vilket delar respektive stadsdel i två delar. Gemensamt för de båda områdena är att de har ett varsitt mindre centrum i anslutning till tunnelbanan och dessa knutpunkter har fått markeras av högre punkthus.

År 1950. Här ser vi bygget av ett antal radhuslängor som har påbörjats i Björkhagen. I bakgrunden kan vi skymta uppförandet av två lamellhus (bild 3).

Enskededalen

Delar av Enskededalen kom till redan under 1920-talet och vid den tidpunkten introducerades begreppet ”trädgårdsstad” i den svenska stadsplaneringen. Mot bakgrund av detta kom Enskededalens arkitektur i huvudsak att karaktäriseras av småstugeområden med en trädgårdslik karaktär (Stockholm Stad, 1997, s. 4). Enligt en bok av Kell Åström (1997, s. 138) reserverades dock en del av området för att man i framtiden skulle kunna bebygga det med ett större sjukhus. Så blev inte fallet. På 1970-talet byggde man visserligen ett sjukhus, men i en mycket mindre skala än vad som från början var tänkt. Istället vigdes en stor del av det reserverade området åt att rymma nya bostäder.

I plankartan ovan kan en vy över området runt Dalen ses. Här skiljde sig planeringen från den ”vita stadens” lamellhus och när kvarteren kom till under 1970-talet så blev de istället både större och mer slutna än tidigare.

Åström (1997, s. 140) talar om hur karaktären på de nya bostäderna kom att skilja sig från såväl småstugeområdena som de klassiska lamellhusen i grannskapen Hammarbyhöjden, Kärrtorp och Björkhagen. Även om byggnadshöjden fortfarande stannade vid två- och fyrvåningshus så ökade nu storleken på huslängorna. Kvarteren blev mer slutna än tidigare och man tog ett språng gentemot postmodernismens allt tydligare gränsdragning av det offentliga och det privata i stadens rum.

Befolkning och prognoser för närområden

Som det har nämnts tidigare så utgörs den norra delen av Skarpnäck bland annat av de fyra nämnda stadsdelarna Hammarbyhöjden, Björkhagen, Kärrtorp och Enskededalen. Enligt Stockholms stad (2007, s. 6) ser befolkningsfördelningen i hela Skarpnäcks stadsdelsområde till stor del ut som den övriga staderna. Här utgör barn och ungdomar i åldrarna 0-15 år cirka 20 % av befolkningen och runt 5 % av den består av

invånare som är 80 år eller äldre.

Stockholm stad (2013e) har också tagit fram prognoser för befolkningsutvecklingen i olika stadsdelsområden under de kommande tio åren. Prognosen i tabellen nedan visar hur åldersfördelningen inom Skarpnäck kan komma att se ut år 2022. Där kan vi se att både antalet och andelen invånare i åldrarna 6-15 år och 65-79 år förväntas då ha ökat i Skarpnäck.

Folkmängd den 31 december 2012				
	Antal		Procent	
	2012	2022	2012	2022
0 år	711	706	1,6%	1,5%
1-5 år	3 247	3 306	7,3%	6,8%
6-15 år	4 356	5 850	9,8%	12,1%
16-19 år	1 844	1 883	4,1%	3,9%
20-24 år	3 047	2 653	6,8%	5,5%
25-64 år	26 369	27 668	59,1%	57,1%
65-79 år	3 405	5 142	7,6%	10,6%
80-89 år	1 236	998	2,8%	2,1%
90- år	393	250	0,9%	0,5%
Samtliga	44 608	48 456	100,0%	100,0%

Här ser vi befolkningsprognosen och åldersfördelningen för Skarpnäcks stadsdelsområde de kommande tio åren (Stockholms stad, 2013e).

INVENTERING: PARKOMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Förstudier av parken och den närmaste omgivningen

Parker, sport, rekreation, natur och friytor

I Stockholms sociotopkarta (2003) definieras en friyta som "... ett obebyggt mark- och vattenområde, som inte har transport- eller terminalfunktioner. En sociotop är en friyta värderad som livsrum för människor." Området som är skrafferat i rött i min inventeringskarta till höger pekas i sociotopkartan ut som en friyta som behöver utvecklas. Det utgör i princip det området som jag har valt att studera och avgränsa mig till i min benämning av Nytorps gårde. Min inventering pekar också ut platser och anläggningar utanför parkområdet som kan anses vara av värde som livsrum för människorna i de omgivande stadsdelarna. Av dessa följer en kortare beskrivning nedan.

Parkanläggningar

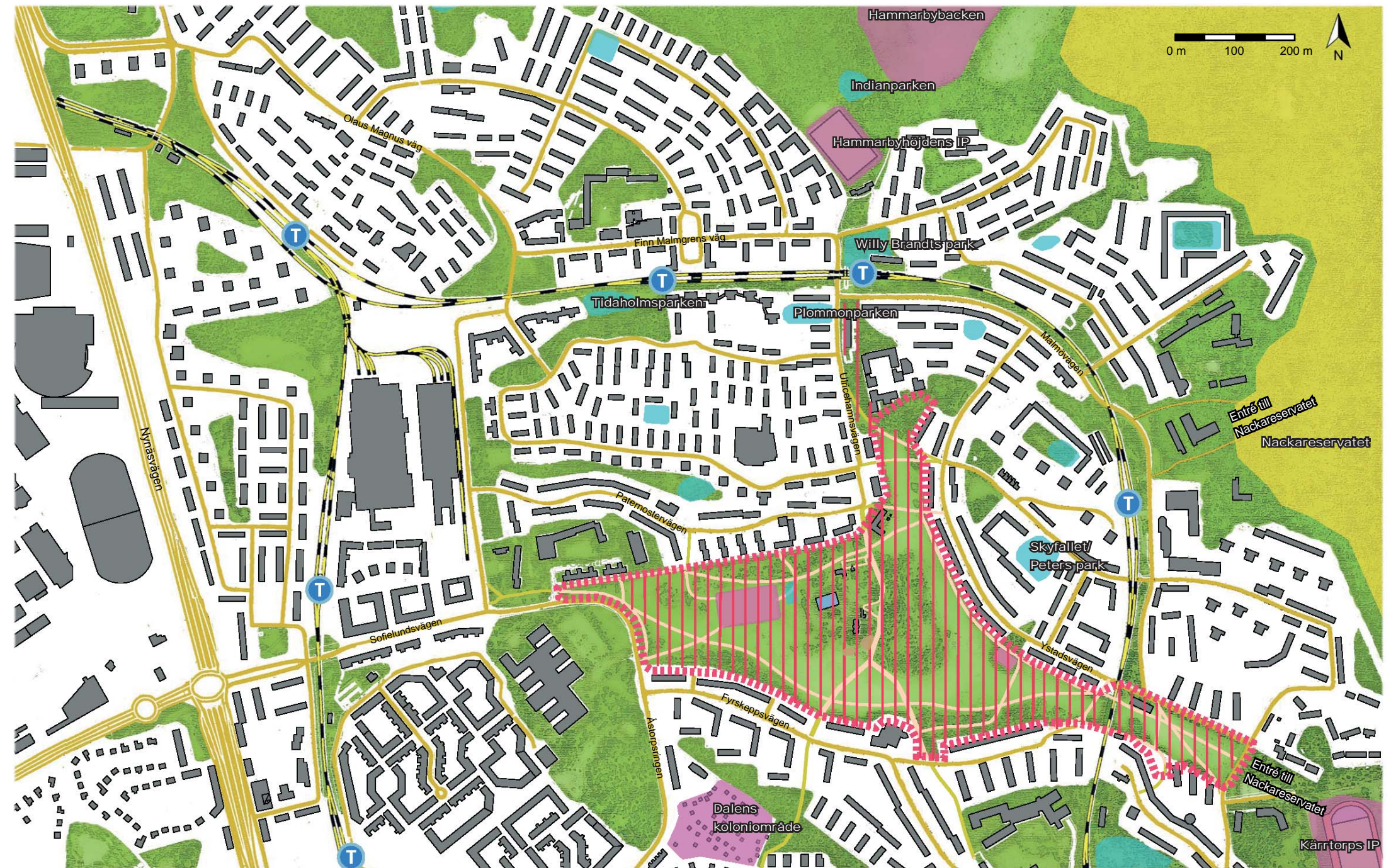
I stadsdelarna som omger Nytorps gårde finns ett antal värdefulla och kända parkanläggningar. Jag har inte besökt någon av dessa anläggningar på egen hand, utan beskrivningen och urvalet av dessa baseras sig på information som jag har hittat via litteratur och på internet. Indianparken, Tidaholmsparken, Plommonparken, Skyfallet/Peters park och Willy Brandts park är några exempel på anläggningar som kan vara värda att kasta lite extra ljus på.

Indianparken rustades upp mellan åren 2010 och 2011 och är belägen intill Hammarbybackens södra fot. Här finns det gott om möjligheter till lek för barn i alla åldrar (Stockholm Stad, 2013f). I Tidaholmsparken, i folkmun även kallad för Tingelingparken, och i Plommonparken har Hammarbyhöjdens invånare två välbesökta kvartersparker att tillgå. I en av Stockholms stads äldre parkplaner (2007, s. 23) över Skarpnäck nämns Willy Brandts park som en god möjlighet till att få sitta i solen och uppleva blomprakt. Närmare Björkhamnen finns parkleken Skyfallet. Det berättas i parkplanen att Skyfallet genom åren har kommit att benämnas som Peters park efter den person som har arbetat med parken sedan 1976 och känner många av dess besökare. Parken lockar folk i olika åldrar och utgör en populär mötesplats som bjuder in till lek och en rad olika aktiviteter.

Sport, rekreation och natur

Hammarbyhöjdens IP och Kärrtorps IP utgör två idrottsplatser i närheten som uppmuntrar invånarna till att hålla sig i gott fysiskt skick. Kärrtorps IP är en relativt stor idrottsplats med goda faciliteter. I en artikel ur en lokaltidning (Tonström, 2012) avslöjas också att det är bestämt att staden ska rusta upp området och inom de närmsta åren kommer två nya fotbollsplaner med konstgräs, en ny byggnad med omklädningsrum och ny belysning göra sitt avtryck på idrottsplatsen.

Dalens koloniområde utgör också ett betydelsefullt mål i närheten. I denna oas har delar bevarats av vad som en gång var Stockholms största koloniområde. Med sina 43 lotter kan såväl kolonister som besökare njuta av att ströva bland blom-

prakt och idylliska småstugor (Koloniföreningen Dalen, 2013). Det största, och kanske mest värdefulla, rekreationsområdet i närheten utgörs av Nackareservatet.

Nackareservatet

I stadens parkplan (2007, s. 8-9) över Skarpnäck beskrivs

Nackareservatet som ett mosaikartat landskap bestående av såväl hållmarkstallskog som blandskog och myr- och kärrmarker. Reservatet anses vara av stor regional betydelse och kan erbjuda stadens invånare känslan av skog och rofylldhet. Här kan man enligt parkplanen promenera, orientera, löpträna och det finns även möjlighet till bad, skridskoåkning och golf.

- Parkanläggningar
- Sport och rekreation
- Natur
- Område där friytor behöver utvecklas enl. sociotopkartan

INVENTERING: PARKOMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Förstudier av parken och den närmaste omgivningen

Funktioner inom parkområdet

De olika funktioner som ryms inom parkområdet presenteras i kartan till höger. Med hjälp av bilder och beskrivande texter förmedlas parkens detaljer på ett översiktligt vis. Här finns bland annat ett offentligt och säsongöppet utomhusbad, en mindre skatepark, ett utomhusgym, tre fotbollsplaner, två förskolor och en varierad topografi som karaktäriserar landskapet.

INVENTERING: PARKOMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Förstudier av parken och den närmaste omgivningen

Intervjuer och observationer på plats

Under två tillfällen begav jag mig till Nytorps gårde för att genomföra ett antal kortare intervjuer med folk. I avsnittet som följer sammanfattas några av de svar och synpunkter som jag bedömer som särskilt intressanta och viktiga för att förstå hur parken används idag. Egna iakttagelser från platsbesöken tas i viss mån också upp. Av de elva personer som jag kom att intervjuas såg köns- och ålderfördelningen ut enligt följande:

	21-30	31-45	46-60	61-100 år
Man	1	2	1	1
Kvinna	4	2		

Mitt *första platsbesök* skedde fredagen 13 september. Jag kom till parken strax efter kl 14 och dröjde mig kvar under knappt två timmar. Vädret var soligt och eftermiddagen bjöd på en behaglig temperatur. Det *andra platsbesöket* ägde rum två dagar senare, söndagen 15 september. Jag uppehöll mig då i parken mellan kl 13 och 14. Vädret var lite sämre än vid första besöket. Himlen var mulen och luften något kallare men regnet höll sig i alla fall borta.

Generellt kan sägas att folk verkade genuint intresserade av mitt arbete och de flesta pratade gärna mycket och länge. Det kan tyda på att parkområdet värderas som en positiv plats, människor vill prata om den.

Används gårdet främst av de boende i området?
Av de elva personer som jag fick chansen att intervjuas var det endast två personer som inte bodde i närheten av gårdet. Det kan tyda på att området i första hand nyttjas av de som bor i närområdet.

Närheten, grönskan och de stora öppna ytor
Gemensamt för mångas åsikter var just närheten, lyxen att få ha sådant stort och öppet naturområde alldeles runt knuten. På frågan om vad det bästa med Nytorps gårde är kom de flesta av svaren att handla om grönskan och de stora öppna ytor. Många nämnde också Nytorpsbadet som en viktig och uppskattad del i området, även de besökare som sa att de inte aktivt använde badet själva.

De ordnade aktiviteterna i området
Förutom en tydlig vurm för badet så verkar även skaterampen och utegymmet vara uppskattade och väl använda element i parkområdet. Flertalet personer önskade sig till och med en utvidgning av gymmet. Det var dessutom den aktivitet som de två kvinnorna som inte bodde i området hade besökt och valt att utnyttja. Den stora fotbollsplanen, Nytorps IP, nämns

också av många som ett positivt inslag, även om många också påpekade att den är eftersatt. Flera uttryckte sina önskemål om en upprustning av den, gärna i form av en ny konstgräsplan.

Evenemang och flexibla ytor
Även om de programmerade aktiviteterna i området verkade uppskattas så talar också många om fördelarna med det fria och öppna. Att kunna grilla med vänner och familj, picknicka, spela kubb eller bara hänga i gräset var exempel på vad de öppna ytor kunde användas till. Återkommande evenemang som cirkus, festivaler och konserter nämndes också som värdefulla inslag som har möjlighet att ta plats på gårdet, och gör det.

Under intervjuerna kommer det fram att den årliga S.O.S.-festivalen brukar hålla till på den öppna ytan till vänster om Nytorpsberget.

En plats att rasta hunden och träffa andra människor på
Det märktes tydligt att gårdet är en populär plats att rasta sin hund på, det kunde jag dels iaktta och förstå med mina egna

ögon, dels ägde flera av mina samtal rum med hundägare. Hit kommer man flera gånger per dag och träffar då även på andra hundägare. Mitt intryck var att det uppskattades och värderades som en social träffpunkt av många av ägarna, att få en pratstund med andra ägare samtidigt som hundarna kunde roa sig med varandra. En person kom också med ett konkret önskemål om att en hundrastgård skulle komma väl till pass och behövas i området.

Förlängda dygn och säsonger
Mitt samlade intryck av svaren vid intervjuerna pekar på att området används relativt lite under dygnets senare timmar, när det har börjat mörkna. Flertalet tillfrågade önskade sig någon form av permanent servering eller restaurang i området som skulle kunna bidra till lite mer aktivitet och liv, en målpunkt, inte minst på kvällarna. Många beklagade sig också över att sommaren nu är slut och att badet stängde tidigt i år, tydligen redan i mitten av augusti.

Att belysningen i området är snålt tilltagen framgick av svaren. Mina egna observationer i området talade också om att det endast finns ett upplyst stråk, det som är belagt med asfalt och letar sig fram mellan badet och Nytorpsberget.

Rörelsemönster och benägenhet att ta omvägar i området
Den belysta asfaltsvägen som löper tvärs igenom området har redan nämnts som ett välanvänt och viktigt stråk. Flera av de tillfrågade sade sig också använda det stråk som löper parallellt med Fyrskippevägen. Många väljer att cykla denna väg när de ska ta sig in mot Globen-området. Åt det motsatta hållet, österut, finner vi även en viktig entré till Nackareservatet. Att använda parkområdets stråk för att ta sig vidare ut till reservatets rekreationsmöjligheter var något som flertalet nämnde i sina intervjuer. Några talade också om en oro inför att denna passage skulle försvinna, eller åtminstone försämrats, vid en eventuell exploatering i området.

Att folk väljer att ta en omväg via gårdets gröna öppna ytor verkar inte vara helt ovanligt, inte minst på vägen hem från arbetsplatsen då tiden oftast räcker bättre till. Ett föräldrapar nämnde också bekvämligheten i att kunna cykla eller på annat vis färdas över parkområdet med sina barn. Man upplevde det som en väldigt trygg passage, utan någon hetsig biltrafik, där man inte behövde hålla lika noggrann uppsikt över barnen.

Upplevs området som otryggt?
Vad gäller just trygghetsaspekten så bjöd mina intervjuer på en del svar som förvånade mig. Jag hade inte förväntat mig att området skulle upplevas så pass tryggt som det faktiskt verkar göra. Några personer talade visserligen om den dåliga belysningen men överlag så var det inte många som valde att beskriva gårdet som en otrygg plats. En kvinna i 30-årsåldern nämnde dock att det kan kännas något hotande att gå vägen mellan badet och Nytorpsberget. Men jag trodde att fler skulle

uttrycka en olust inför att röra sig kring just Nytorpsberget. Vid mina egna observationer fann jag bland annat rester av ölburkar, engångsgrillar och det fanns rikligt med klotter på berghällarna. En äldre man nämnde också att det ibland samlas ungdomsgång och ”festar” på berget, men sade sedan att det inte var något som han kände ett påtagligt obehag inför. Även om ungdomar tydligt verkar ta denna plats i anspråk så tyder mina samtal med besökarna också på att det är en populär plats för de som är ännu yngre. En förälder talade till exempel om hur hennes två barn älskade att leka i Storskogen, som hon kallade det, när de var yngre och beskrev det som en djungel för dem att utforska.

Nuvarande brister i området och en oro inför gårdets framtid
Som jag inledningsvis nämnde var det inte svårt att få folk att svara på mina frågor, vilket kan tyda på att den värderas som en positiv plats. Det var inte heller lätt att skönja några problem med eller missnöjen kring parkområdet. Flera personer svarade snarast på ett hypotetiskt vis utifrån vikten att bevara gårdets goda kvaliteter och uttryckte sin oro inför att de stora öppna ytor kan komma att byggas bort. De konkreta brister med parken som ändå nämndes var bland annat den dåliga belysningen, den eftersatta fotbollsplanen, avsaknaden av en servering eller restaurang, frånvaron av liv och rörelse sett över hela dygnet och säsongen, engångsgrillar som ofta ligger slängda överallt, samt placeringen av förskolan Björken som till viss del ansågs inkräkta på passagen till Nackareservatet och Kärrtorps IP.

På bilden kan vi se, eller snarare inte se, passagen till Nackareservatet och Kärrtorps IP i öst. Den nya förskolans placering har ifrågasatts av många.

Entréerna till gårdet – en svår fråga utan bra svar
Det kändes glädjande att jag fick så pass bra respons under mina intervjuer. Efter ett antal utfrågningar insåg jag dock att min fråga kring entréerna till gårdet inte gav någonting. Jag strök därför den ur de flesta av mina intervjuer. Svårigheterna med frågan kan mycket väl ha kommit sig av att nästan alla tillfrågade bodde i närheten och kände till parken väl. Man har ”alltid” vetat hur man tar sig dit och då kan det vara svårt att värdera och uppfatta viktiga element som berättar om att parken finns där. Att försöka förklara tanken bakom frågan i detalj såg jag som olämpligt då jag inte ville riskera att styra den tillfrågade i en viss riktning.

INVENTERING: PARKOMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR

Förstudier av parken och den närmaste omgivningen

Besök på och samtal med Ängens förskola

Här ser vi ett kartutsnitt från den norra delen av gårdet. Kartan kompletterar texten nedan som tar upp och sammanfattar min intervju med förskolan Ängen.

Barnen på de två förskolorna Ängen och Björken, som finns inom det studerade området, kategoriserar jag som intressanta brukargrupper av gårdet. Jag kontaktade därför skolornas föreståndare och det bestämdes att jag skulle få komma på besök på Ängens förskola. Under mitt besök fick jag intervjua Jesper Björklund (Paternostervägen 104, Stockholm, 2013-10-31), lärare på förskolan sedan 2007, som gav mig värdefull information om barnens nyttjande av gårdet.

Förskolan, som tar hand om 46 elever i åldrarna 1-5 år, består av röda byggarackar och jag fick intrycket av att skolan skulle kunna vara temporär. Jesper, som har arbetat längst av alla i den nuvarande personalskaran, berättade att Ängen har funnits sedan 2006 och att man då tecknade ett femårskontrakt. Det kontraktet har med andra ord löpt ut men tanken är att förskolan så småningom ska bli permanent. Detsamma gäller för Björkens förskola.

Lek vid Nytorpsberget, pulka-backe och Nytorpsbadet

Enligt Jesper går gruppen ofta ut och leker på och i närheten av Nytorpsberget. Barnen verkar tycka att det är särskilt spännande att klättra i resterna av de gamla järnåldersgravarna och värnen uppe på berget. Öster om berget finns en liten ö av hållmark. Det är vanligt att gruppen äter sin lunch här och man slår sig gärna ned på bergsknallen för att avnjuta en frukt eller ett mellanmål. Norr om bergets skog, i riktning mot deras förskola, nyttjas en slänt som pulka-backe under vintern.

Det händer också att förskolan besöker Nytorpsbadet under sommaren, men i och med att badet ofta är överfullt så brukar man då genomföra dessa besök i mindre grupper och omgångar.

Jesper anser att gårdet är en trygg miljö för barnen och det är inte mycket som de inte får göra eller besöka i området. Han berättade dock om resterna av en betongmur som finns i skogen vid bergets östra flank. Här får barnen inte vara då man är rädd för att de ska klättra upp på den och ramla och slå sig.

Utflykter till Nackareservatet

Jag fick veta att förskolan besöker Nackareservatet ungefär en gång i månaden, undantaget på vintern. Barnen orkar inte gå dit med alla sina kläder på. När klimatet är mer gynnsamt besöker de mer än gärna den "riktiga" naturen och vanligtvis så tar man sig då till den entré till reservatet som finns bortom Björkhagens centrum. Här finns lättåtkomliga slingor som leder en direkt ut i skogen.

Vurm för de stora ytorna men avsaknad av mer ordnad lek

Jesper var under intervjun tydlig med att betona förskolans uppskattning inför den fina naturen och de stora rymliga ytorna som gårdet kan erbjuda. Han påtalade dock avsaknaden av en klätterställning eller liknande. Jag uppfattar det som att en mer ordnad lek, någon form av anläggning, skulle kunna vara ett välkommet inslag på gårdet.

Återkoppling från tidigt dialogmöte

Den 14 maj tidigare i år hölls ett open space-möte där man berörde det program som man håller på att ta fram för Hammarbyhöjden och Björkhagen (bild 4).

Jag nämnde i introduktionen att kommunen har startat ett programarbete för Hammarbyhöjden och Björkhagen. I promemorian (2012) till det kommande programmet nämns utvecklingen av Nytorps gårde som en viktig punkt. I våras hölls det också ett tidigt dialogmöte som var öppet för allmänheten och rymde 150 deltagare. Stockholms stad har sammanfattat medborgarnas synpunkter och förslag från det mötet i ett offentligt dokument på webben (2013b). Jag har tagit del av detta och plockat ut de punkter som jag anser berör Nytorps gårde och kan vara betydelsefulla i mitt arbete. Punkterna som jag har valt ut lyder enligt följande:

- Behåll bebyggelsens och områdets karaktär/byggsmalhus, punkthus och radhus.
- Bygg förskolor/skolor i bottenvåningen på nya hus.
- Bygg längs med vägarna, bevara siktlinjer, bevara södra skogsytan, fler aktiviteter vid poolen, inga bilvägar mot gårdet, högre hus mot Dalens sjukhus.
- Bevara Nytorps Gärde som ett lättillgängligt grönområde.
- Nytorps gårde bevaras som våra stadsdelars Central Park. Friyta för massor av aktiviteter.
- Nytorps Gärde ska vara en gratis mötesplats för alla.
- Låt gårdet vara en plats där man kan distansera sig från stadsmiljön. Möjligheten att se långt åt flera håll skapar en frihetskänsla/bevara rymden på gårdet.
- Bevarad natur är bättre än park för många/gör inte alla grönområden till park/bevara några större naturområden eller låt mindre bevarade plättar hänga ihop.

- Att nagga i kanterna av Nytorps Gärde förstör oerhört mycket för en väldigt liten vinst.
- Entréerna till reservatet bör förstärkas, inte byggas bort.
- Akut behov av fler odlingslotter! Fler möjliga platser finns (lilla Sickla gårde, utöka befintliga områden).
- Antalet gamla kommer att öka mycket i framtiden, de behöver vistas i natur.
- För in barn och barns villkor i planeringen nu.

Stockholms Stad (2013h)

Punkterna har presenterats utan omskrivning från det offentliga dokumentet. En kort reflektion kring medborgarnas förslag och synpunkter säger oss att stödet för ett fredande av Nytorps gårde är starkt.

ANALYS

Här presenteras arbetets analys i vilken inventeringen av parkområdet tolkas och värderas. I analysen identifieras olika rum, karaktärer, strukturer och element och avslutningsvis sammanfattas det hela i en översiktlig SWOT-analys.

Val av analysmetoder

I min analys av parken inledde jag med att göra en rumslig analys. Här använde jag litteratur av den amerikanske stadsplaneraren Kevin Lynch som en inspirerande referens. Jag genomförde även en landskapskaraktärisering som baserar sig på metoden Landscape Character Assessment (LCA), samt en sammanfattande analys av grönstrukturerna inom och till viss del utanför parkområdet. Som avslutning på analysen presenterar jag en SWOT-analys där de viktigaste punkterna i analysen och inventeringen finns sammanfattade och förmedlas på ett överskådligt vis.

Rumslig analys: Kevin Lynch

I min rumsliga analys av parkområdet tar jag stöd av och hämtar inspiration från de tankar om staden som Kevin Lynch (1960, s. 2-3) formulerar. Den amerikanske stadsplaneraren och arkitekten talar i sin bok *The image of the city* om hur visuella förhållanden påverkar oss i vår vardag. Genom att identifiera och läsa av olika strukturer och element i utemiljön kan vi enklare orientera oss i den. Han talar om *stråk, kanter, områden, noder/knutpunkter* och *landmärken* som fem olika kategorier av element i staden.

Stråk definierar Lynch (1960, s. 47-48) som passager med mycket rörelse. Kanter beskriver han som antingen förenande sömmar eller avskiljande barriärer mellan områden. Enheter och karaktärer av olika slag bildar dessa områden, vilka kan skiljas av såväl fysiskt som psykiskt, och noder/knutpunkter ser han som lägen där två eller flera stråk möts. Den femte kategorin, landmärken, utgörs av element som Lynch menar skapar orienterande referenser i staden.

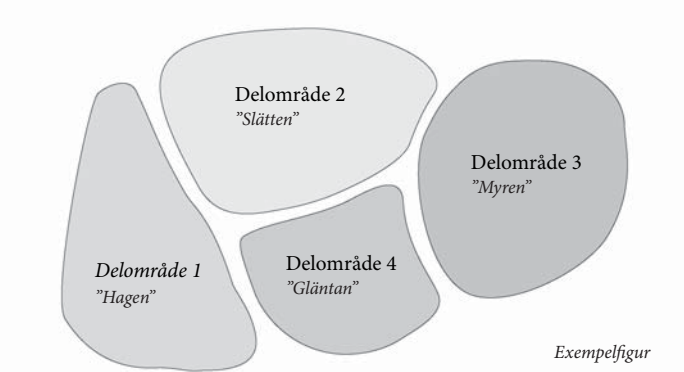
I min rumsliga analys av parken valde jag att tillämpa tre av de fem elementen som Lynch talar om - nämligen stråk, kanter/ barriärer och noder/knutpunkter. I den rumsliga analyskartan markerar jag även ut siktlinjer i parken. Det är visserligen ett element som inte berörs i Kevin Lynchs litteratur men däremot något som jag ansåg borde vara med i analysen.

Med tanke på att jag i landskapskaraktäriseringen senare skulle komma att göra en områdesindelning inom parken valde jag att inte analysera det elementet i min rumsliga analys.

Landskapskaraktärisering: LCA

Ett område består vanligen av ett antal element som bygger upp en specifik karaktär. Det kan också finnas flera olika karaktärer inom samma område. Då kan det vara en god idé att identifiera dessa och dela upp området i mindre delområden. I analysmetoden *Landscape Character Assessment (LCA)* tillämpas en sådan uppdelning. I metoden, som på svenska vanligen kallas landskapskaraktärisering, avgränsas, beskrivs

och bedöms landskapets olika karaktärsområden utifrån sina specifika karaktärsdrag samt hur det kan tänkas påverkas av olika förändringar (Swanwick, 2002, s. 9-10).

I en landskapskaraktärisering är det vanligt att man delar upp ett större område i flera karaktärsområden som man sedan namnger. En sådan uppdelning och namngivning kan se ut som i den generella figuren ovan.

Nytorps gärde är 210 000 kvm stort. Att genomföra en landskapskaraktärisering och dela upp området i mindre delområden har bidragit till att jag bättre har kunnat begripa och sätta mig in i parkområdets olika delar.

I introduktionen till min landskapskaraktärisering av parken inleder jag med att beskriva den mall som jag använde vid beskrivningarna och bedömningarna av delområdena. Mallen innehåller ett antal kriterier som talar om vad karaktäriseringen ska fokusera på. En utav dessa kriterier handlar om entréerna till och inom parkområdet. För att kunna göra en god analys och bedömning av den här aspekten tog jag del av och lät mig inspireras av en publikation från Naturvårdsverket som behandlar entréer i en naturlig miljö. Genom att utgå från ett antal riktlinjer i publikationen har jag identifierat och analyserat viktiga entrézoner inom de olika delområdena.

Riktlinjer för entréer

I Naturvårdsverkets rapport *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker* (2007, s. 16-30) tas olika principer för utformningen av entrétytor upp. Man talar om sju olika riktlinjer som är av grundläggande betydelse för att skapa väl fungerande entréer till landets nationalparker.

Jag tog fasta på fem av de sju riktlinjerna, de som jag ansåg kan vara aktuella för just Nytorps gärde. I mina bedömningar av de olika delområdena har jag tagit hänsyn till de aspekter och

kriterier som beskrivs i de fem riktlinjerna. Riktlinjerna lyder enligt följande:

- *Den enskilda parkens karaktär.* Entréerna till parken ska förmedla en upplevelse av det unika i parkens karaktär.
- *Läget i landskapet.* Man bör analysera redan etablerade entréplatser och ta ställning till om de ska bevaras, utvecklas eller ersättas. Utgångspunkter för lokalisering av entréerna ska bland annat baseras på besöksströmmar.
- *Organisation av entréplatsen.* Entréplatsen ska förmedla ett positivt första intryck, lösa funktionella krav, präglas av tydlighet och orienterbarhet, regisseras på ett väl genomtänkt sätt och vara tillgängligt utformad för alla medborgare.
- *Arkitektur och gestaltning.* Utformningen av det anlagda och byggda på entréplatsen ska präglas av hög arkitektonisk klass och följa en gemensam standard.
- *Information.* Orienterande information, så som platser och leder, ska vägleda besökaren till och inom området. En fast skyltning ska placeras på ett väl genomtänkt sätt.

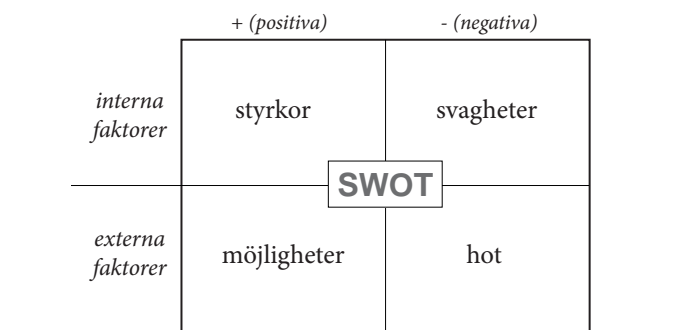
Det kan vara värt att notera riktlinjerna om information. Att skapa god tillgänglighet handlar nämligen inte enbart om den fysiska framkomligheten. I Boverkets rapport (2007, s. 43) talar man om hur viktigt det också är att försöka medvetandegöra och informera potentiella besökare. I dagens urbana samhälle spelar naturen fortfarande en viktig roll, men dess relation till stadens invånare är inte längre lika självklar som tidigare. Enligt rapporten konkurrerar naturen idag med en hel rad andra saker om vår uppmärksamhet, vilket har ökat behovet av att marknadsföra och locka ut människor i den bostadsnära naturen.

Sammanfattande analys av grönstrukturer

I min sammanfattande analys av grönstrukturer tas grönskan och naturen inom parkområdet upp. Här berörs och analyseras olika funktioner som grönytorna i parken fyller. Parkområdets betydelse i förhållande till de grönstrukturer som finns utanför parken analyseras också till viss del.

SWOT-modellen

Som avslutning på analysavsnittet presenterar jag en SWOT-analys över parken. I en sådan identifierar man vanligen fyra olika kategorier; styrkor, möjligheter, svagheter och hot. Förkortningen SWOT bildas när man sammanfogar den engelska översättningen av begreppen, med andra ord strengths, weaknesses, opportunities och threats. Analysen redovisas vanligen i en modell med fyra rutor, en för varje kategori, innehållandes de viktigaste faktorerna som man bör ta hänsyn till vid upprättandet av en strategisk plan för en organisation (Boverket, 2006, s. 44).

Jag anser att en SWOT-analys inte bara lämpar sig att användas inom organisationer och företag. Det är en metod som vi har tagit del och använt oss av flera gånger under min tid på utbildningen på landskapsarkitektprogrammet och att formulera ett utvecklingsprogram för en plats kan i allra högsta grad handla om att utforma en strategisk plan.

När man tillämpar SWOT-modellen i analysen av en organisation är det också vanligt att man gör en uppdelning mellan interna och externa faktorer. De två första variablerna i matrisens rutmodell, styrkor och svagheter, används för att analysera de interna faktorerna. Efter att man har identifierat styrkorna inom organisationen kan de användas för att utnyttja de möjligheter som omvärlden, de externa faktorerna, bjuder på. Genom att kartlägga organisationens svagheter kan man på liknande sätt också skapa en medvetenhet kring eventuella hot som finns i omgivningen (Boverket, 2006, s. 44).

I min tillämpning av SWOT-modellen valde jag att inte göra en uppdelning mellan interna och externa faktorer. Att analysera en plats skiljer sig något från att analysera en organisation. Det kan nämligen vara svårt att tydligt avgöra vad som ska räknas som interna faktorer inom själva parken och vad som ska ses som externa faktorer i den närmaste omgivningen.

Rumslig analys

I min rumsliga analys av parkområdet har jag identifierat ett antal kanter och barriär, siktlinjer och tre framträdande noder/ knutpunkter där några väl använda stråk korsar varandra.

Kanter och barriärer

Med tanke på att den omgivande bebyggelsen så tydligt ramar in gårdet skulle man kunna tala om att det finns en kanteffekt överallt. I mina ögon blir den däremot extra tydlig och distinkt intill brynens gröna väggar, vars transparens dock varierar.

I den norra delen av parken, där man kommer till området från Ulricehamnsvägen, uppstår en kraftig barriäreffekt. Det beror dels på att både Nytorpsberget och vegetationen väster om berget skymmer sikten över parkens öppna ytor, dels på att förskolan Ängen skärmar av mot parken.

Det finns också en barriär som omger Nytorpsbadet. Den relativt täta vegetationen av träd och buskar skärmar av badet mot de andra delarna av gårdet. Att det dessutom löper ett stängel runt badets område, utöver det som går runt själva bassängen, bidrar ytterligare till ett otillgängligt uttryck.

I öster utgör tunnelbanebron en barriär i området. Den barriäreffekten förstärks också utav placeringen av förskolan Björken som skymmer sikten genom det avlånga rummet i parkens östra flank.

Stråk

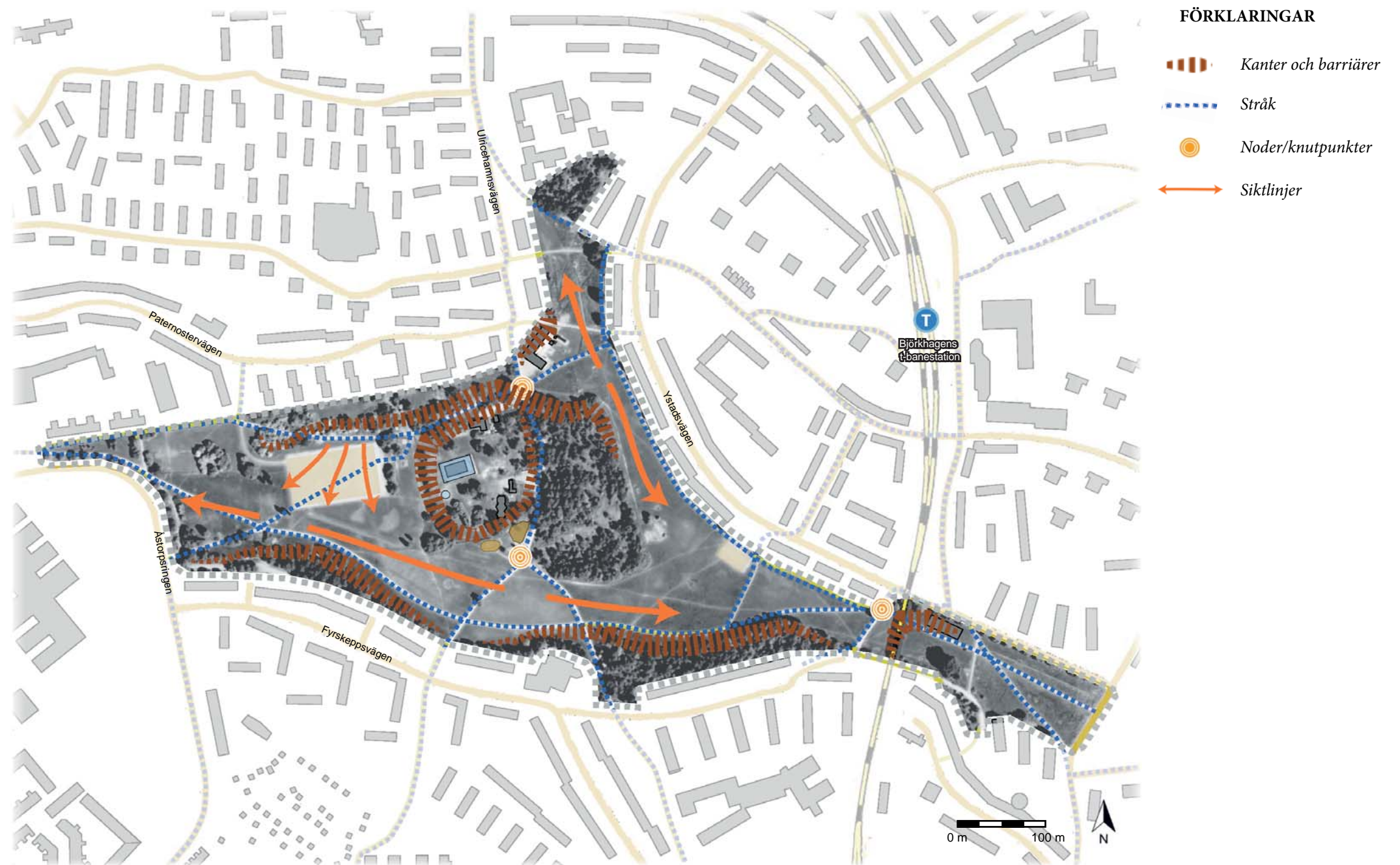
Parkens besökare rör sig, av naturliga skäl, främst utmed de anlagda gångvägar och upp trampade stigar som finns. Parkens asfalterade gång- och cykelväg, den som löper genom områdets mitt och längs med badet och Nytorpsberget, utgör en väl använd passage. Det märktes också tydligt att det är populärt att röra sig utefter parkområdets kantzoner. Stråket som löper i västlig-östlig riktning längs med vegetationen i söder används flitigt av besökarna. Här ges man möjlighet att ta sig vidare ut till Nackareservatet via entrén i sydöst.

Det finns även stråk inom parken som har uppstått under mer spontana villkor. Under mina besök i området lade jag märke till att flera av besökarna korsade Nytorps IP för att sedan vika av och ansluta till de anlagda gångvägarna i antingen norr eller söder. Trots att det inte finns en anlagd väg här så verkar sträckan ändå fungera som en viktig och väl använd passage.

Noder/knutpunkter

I anslutning den asfalterade gång- och cykelvägen som går förbi utegymmet och skateparken finns en tydlig nod/knutpunkt i parken. Här passerar många människor samtidigt som det ofta pågår en aktivitet.

Det finns även en nod/knutpunkt i norr, nära Ulricehamnsvägen. Här korsar två av parkens viktigare stråk varandra och många av Nytorpsbadets besökare rör sig i den

här trakten om de kommer till området norrifrån.

I parkområdets östra flank knyts ett antal stråk samman och det är en plats som många människor passerar på sin väg vidare ut till Nackareservatet. Här korsas dessutom parken av tunnelbanebron och Björkens förskola finns i närheten. Leken på förskolegården och föräldrarnas hämtning och lämning av barnen bidrar sannolikt till att skapa aktivitet i det här läget.

Det finns självklart många fler platser i området där stråk korsar varandra men under mina platsbesök så fick jag intrycket av att just de här tre punkterna var särskilt aktiva.

Siktlinjer

Genom parken löper det ett antal siktlinjer. I söder finns det en längre siktlinje som löper i västlig-östlig riktning och som

bland annat vetter mot Globen och nya Tele2 Arena i väst.

I den östra delen av parken går också en siktlinje genom den öppna ytan mellan Nytorpsberget och bostadsbebyggelsen vid Ystadsvägen.

Om man passerar man på stråket som går norr om Nytorps IP och kommer upp i höjd med fotbollsplanen får man även här bitvis ta del av en utblick över parkens öppna ytor.

Landskapskaraktärisering

Min landskapskaraktärisering av parken innehåller två huvudsakliga delmoment - beskrivningen och bedömningen. Innan jag presenterar beskrivningarna och bedömningarna för de olika delområdena kommer jag nu visa på de mallar som jag har använt för de två momenten.

Kriterier för beskrivningarna

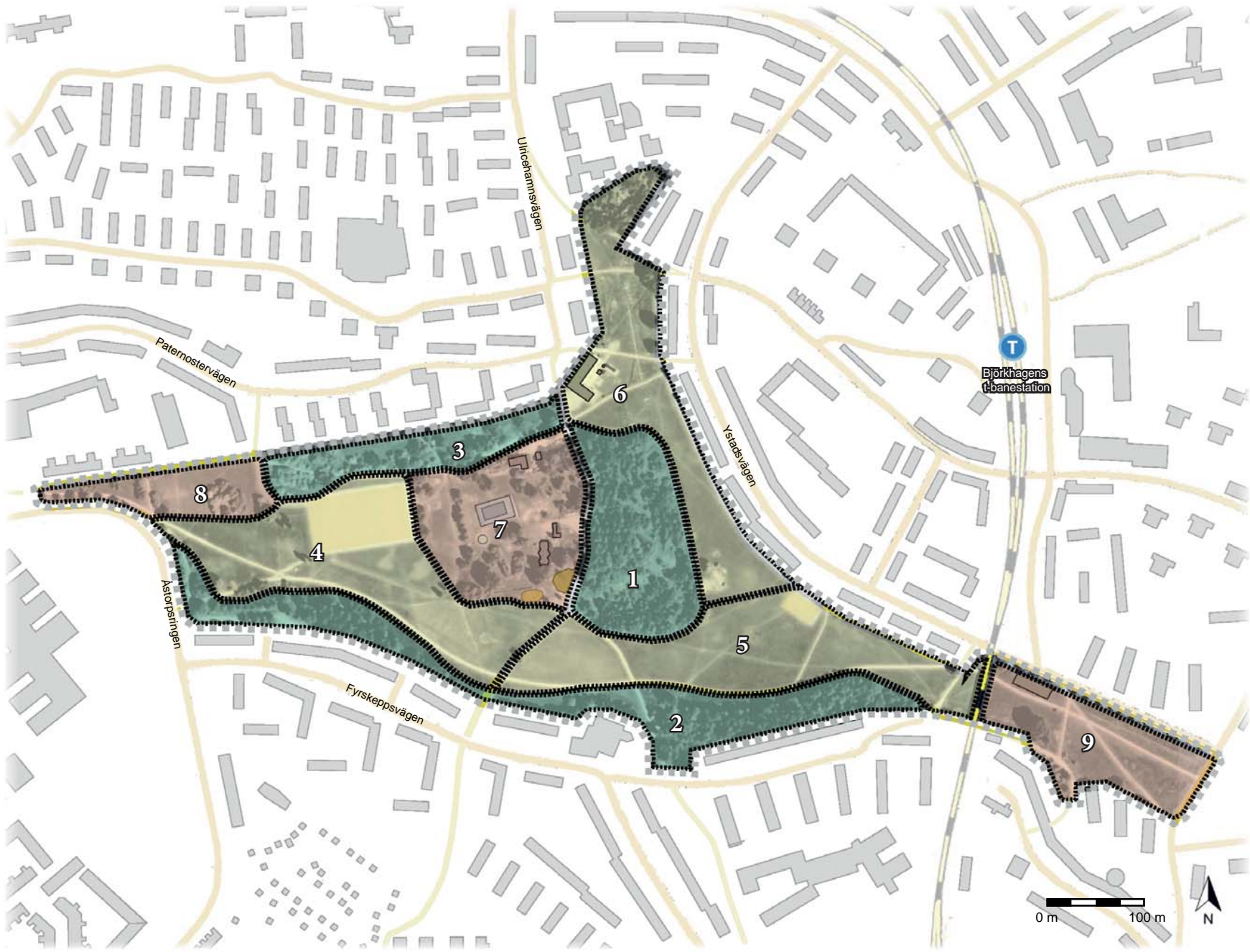
Varje delområde är på ett systematiskt sätt beskrivet utifrån ett antal fasta punkter. Urvalet av dessa punkter innehåller en variation av många olika aspekter och tillsammans ger de varje delområde en chans att kunna redogöra för just sina specifika karaktärsdrag. Punkterna, eller kriterierna, lyder som följer:

- Läge i parkområdet
- Topografiska förutsättningar
- Grönska och natur
- Strukturer och element
- Funktioner och användning
- Entréer och barriärer

Kriterier för bedömningarna

För att på ett konsekvent vis kunna bedöma varje delområde formulerade jag ett antal bedömningskriterier. Genom att ta hänsyn till arbetets problemformulering och de tre frågeställningarna som presenterades i arbetets introduktion ansåg jag att urvalet av följande kriterier kunde motiveras:

- *Kvaliteter och potentialer*
Vad måste bevaras och vad kan utvecklas i delområdet? Vilken betydelse har delområdets funktioner för olika målgrupper i parken? Här analyserar jag och frågar mig om de beskrivna strukturerna, elementen och funktionerna i delområdet är värda att bevara eller har möjlighet att utvecklas till nya attraktiva kvaliteter i parken.
- *Möjligheter till exploatering*
Är det möjligt, alternativt lämpligt, att bebygga delområdet? Här söker jag dels svar på om en exploatering är möjlig rent fysiskt, men resonerar också kring huruvida det är lämpligt och vilka konsekvenser det i så fall skulle få för delområdets övriga kvaliteter och värden.
- *Samband och entréer*
Fungerar delområdets samspel med de närliggande delområdena? Hur väl fungerar delområdets entrétytor? Här analyserar jag sambanden mellan olika delar i parken och entréerna till den. I min analys av entréerna utgår jag från de fem riktlinjerna i Naturvårdsverkets rapport *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker*.

DELOMRÅDEN

- 1. Nytorpsberget
- 2. Brynet
- 3. Skogspassagen
- 4. Västra öppna
- 5. Östra öppna
- 6. Ängen
- 7. Badet
- 8. Lilla rummet
- 9. Björken

FÖRKLARINGAR

- Indelning av delområde
- Öppet landskap
- Halvöppet landskap
- Landskap täckt av skog

Indelning av delområdena

Jag har identifierat nio olika karaktärs- och delområden i parken. Områdena är numrerade i plankartan ovan och varje delområde har namngivits utifrån sin specifika karaktär eller vad som kännetecknar det. Numreringarna och namnen på de olika delområdena går att finna i teckenförklaringen till höger om kartan.

Gruppering utefter marktäcke

Under teckenförklaringen och av färgerna i kartan kan också en grovre gruppering av parkens delområden utläsas. Utefter topografi och marktäcke bestämde jag mig för att redan här dela in och karaktärisera landskapet som öppet, halvöppet eller täckt av skog. Även om det är många andra element, karaktärer och strukturer som bygger upp de olika delområdena ger ändå

denna inledande uppdelning en idé om och en förståelse för hur de olika delområdenas förutsättningar ser ut. Beskrivningarna och bedömningarna av delområdena kommer nu att presenteras på sidorna som följer. Det kan vara värt att notera att bedömningen av varje delområde följer direkt efter beskrivningen av det.

Landskapskaraktärisering: delområde 1-3 - landskap täckt av skog

Delområde 1 - Nytorpsberget

Karaktärsbeskrivning: Nytorpsberget är lokaliserat mitt i parkområdet. Dess kuperade terräng bidrar till en topografisk variation i parken och här finns det gott om natur och grönska där träd, buskage och sly fått växa upp till synes fritt under årens gång. Känslan av natur är påtaglig. Berget fungerar delvis som en barriär men det hjälper också till att bryta ned de stora öppna ytor och skapa olika rum i parken.

Barnen på förskolorna Ängen och Björken får ofta ta sig ut och leka på berget, både på vintern och under det varmare halvåret, men det är inte bara de yngre barnen som vistas här. Fysiska spår i delområdet och några av svaren i mina intervjuer tyder på att det också är en plats där ungdomar i tonåren kan samlas och umgås bortom de vuxnas kontroll och inblandning.

Delområdets karaktär består till stor del av det täta och slutna, en form av otillgänglighet, och samspelet med de angränsande delområdena är inte uppenbart. Skogen kan till viss del bidra till en känsla av otrygghet för den som passerar på gång- och cykelvägen som löper längs delområdets västra kant. Vägen är dock försedd med belysning vilket minskar det hotfulla uttrycket under kvällstid.

Vid bergets sydvästra hörn ansluter hållmarkerna på ett fint sätt till den intilliggande gång- och cykelvägen. Här öppnar en glugg i vegetationen upp sig och skapar en entré till berget. Avbrottet i vegetationen gör också att man kan sitta långt upp på berget och se ut över de öppna ytor.

Bedömning: Med hänsyn till hur Nytorpsberget fungerar idag, hur det till viss del utgör en viktig målpunkt och en plats för avskildhet för ungdomar och barn, bör dess undagömda karaktär inte förändras. Ett svagt samband med parkens övriga delar kan i just det här fallet därför ses som en kvalitet.

Utöver barnens och ungdomarnas nyttjande av berget kan även grönskan och naturen i sig, samt delområdets centrala läge i parken sägas bidra till att platsen inte lämpar sig för exploatering. Att exploatera i ett sånt här läge skänker ingen naturligt anslutningspunkt till det befintliga vägnätet utanför parken. Det skulle istället krävas nya förbindelser, vilket med stor sannolikhet skulle inkräkta på parkens öppna och fria ytor.

Delområdets centrala läge i parken minskar också vikten av tydliga entréer till det, även om öppningen i det sydvästra hörnet får anses som en viktig passage till berget och för vidare utforskning av det. Den här öppningen kan ses som en väl strategiskt placerad entrézon med tanke på att den omedelbart ansluter till den intilliggande gång- och cykelvägen.

Delområde 2 - Brynet

Karaktärsbeskrivning: Parallellt utmed den bebyggelse som finns längs Fyrskjeppsvägen tornar en generös brynzon med tät vegetation av bland- och lövskog upp sig. Känslan av naturens

Delområde 3 - Skogspassagen. Här syns den passage som löper genom det norvästra brynet i parken. Intill Nytorps IP öppnar brynet upp sig.

Entrézonerna: De två entrézonerna som finns i den östra delen av Brynet skapar en god vägledning för vidare orientering i parken. Entréerna bjuder på omedelbara vyer över de öppna ytor och förmedlar delar av parkens unika karaktär. Entréytorna i sig skulle dock kunna utvecklas och gestaltas på ett tydligare och mer tilltalande sätt.

närvaro är tydlig och här verkar vegetationen ha fått växa fram och formas på sina egna villkor. Med sin vertikalitet skärmar brynet av mot den omgivande bebyggelsen i söder och det bidrar till en inbäddande effekt och en större rumsbildning av gårdet. Här och var finner vi dock mindre gluggar i brynet där parkens olika stråk kan leta sig ut från parken och bilda anslutningspunkter till det omgivande vägnätet. Brynet genomkorsas av parkens stråk på tre olika ställen. Dessa tre stråk löper också över och har en nära kontakt med parkens öppna ytor. Två av stråken utgörs av bredare grusgångar och ett består av en asfalterad och belyst gång- och cykelväg.

Bedömning: I och med att delområdet finns i parkområdets kantzon skulle nya byggnader på ett enkelt sätt kunna anslutas till det omgivande vägnätet utanför parken. Samtidigt utgör naturen och grönskan i delområdet en värdefull kvalitet som bör bevaras. Platsen lämpar sig därför inte för exploatering.

Delområde 1 - Nytorpsberget. På bilden ser vi hur en öppen grillplats spontant har ordnats i brynet vid Nytorpsbergets fot.

Delområde 2 - Brynet. Här kan vi se hur dragningen av den asfalterade gång- och cykelvägen skapar en viktig entrépunkt från Fyrskjeppsvägen.

Brynets gluggar och de korsande stråken skapar naturliga och redan etablerade entrépunkter till parken. Dessa entréer bjuder också besökaren på omedelbara vyer över parkens öppna ytor och förmedlar på så vis delar av det unika i parkens karaktär. De svarar också mot funktionella krav, särskilt den entré som ansluter till den asfalterade gång- och cykelvägen, och möjliggör för besökaren att på ett smidigt och tillgängligt sätt kunna ta sig in i parken söderifrån. Utformningen av själva entréytorna har däremot potential att kunna utvecklas och gestaltas med en högre arkitektonisk klass.

Delområde 3 - Skogspassagen

Karaktärsbeskrivning: I parkens nordvästra del, utmed Paternostervägen, återfinns ett annat bälte av vegetation som skärmar av mot den omgivande bebyggelsen. Här löper

ett stråk i västlig-östlig riktning som bäddas in av den täta vegetationen, därav namnet Skogspassagen. I och med att stråket svänger en aning kan den omgivande vegetationen bidra till att skapa "nya scener" för den som passerar längs stråket. I närheten av Nytorps IP öppnar vegetationen upp sig och bjuder på en blick över parkens öppna ytor. I mitten av Skogspassagen finns det en mindre avtagsstig som smiter upp mellan bostadshusen.

Bedömning: Möjligheten att arbeta med scenerier längs Skogspassagens svängande stråk bör ses som en god kvalitet, särskilt partiet vid Nytorps IP där vegetationen plötsligt öppnar upp sig mot gårdet.

Även om delområdets läge i parkens kant möjliggör nya byggnader så finns här alltför mycket grönska och värden som inte bör gå förlorade. En exploatering är därför inte lämplig.

Landskapskaraktärisering: delområde 4-6 - öppet landskap

Delområde 4 - Västra öppna

Karaktärsbeskrivning: I delområdet som jag kallar Västra öppna avslöjar namnet en hel del om karaktären. Den flacka topografin bidrar till en god överblickbarhet och de stora öppna ytor skapar flexibla platser som går att använda på många olika sätt. I platsintervjuerna talade många av de tillfrågade personerna om nyttan med de öppna ytorna, att bara kunna slå sig ned i gräset för en picknick eller grilla och spela kubb med vänner.

Inom delområdet finns en siktlinje mot Globen och Tele2 Arena. I samma riktning löper också ett stråk som förbinder parken med vägnätet utanför. Stråket bäddas delvis in av vegetation i form av träd och buskar. En relativt trafikerad bilväg, Åstorpsringen, finns också i närheten av denna förbindelse och den skapar en del buller.

Enligt många av platsens besökare och även mig själv är den stora grusplanen i området, Nytorps IP, i dåligt skick och det flera som påpekade att den sällan används.

Bedömning: De öppna och flacka ytorna möjliggör rent fysiskt och topografiskt sett en exploatering av delområdet. Det är däremot tydligt att det finns kvaliteter och värden i de öppna ytornas funktion som talar emot lämpligheten i att bebygga det. Med tanke på delområdets läge, att stora delar av dess ytor är lokaliserade till mitten av parken, gör det också svårt att på ett varsamt sätt kunna skapa anslutningar till det befintliga vägnätet utanför parken. Goda anslutningsmöjligheter finns dock i den västra flanken av delområdet. En exploatering i den här delen skulle kunna anses som lämplig under förutsättning att den också tar hänsyn till den västra entrézonen och siktlinjen mot Globen.

I svängen vid Åstorpsringen, där ett stråk förbinder parken med vägnätet utanför, finns en redan etablerad entrézon. Här skärmar tyvärr vegetation av sikten mot gårdet vilket minskar orienterbarheten vid organisationen av entréplatsen. Samtidigt utgör också bullret från Åstorpsringen ett negativt inslag, vilket skapar ett behov av någon form av avskärmning.

Delområde 5 - Östra öppna

Karaktärsbeskrivning: Det femte delområdet, Östra öppna, liknar Västra öppna till karaktären. Här finns stora öppna ytor som passar för tillfälliga evenemang som cirkus och festivaler. Samspelet med Västra öppna är också tydligt och det är svårt att dra en definitiv gräns mellan de två karaktärsområdena.

Stråken som löper genom delområdet skapar förbindelser med Björkhagen och Nackareservatet. I delområdet återfinns även siktlinjen mot Globen och den försvinner först när Nytorpsbergets krön hamnar i vägen.

I delområdets nordöstra gräns, i riktning mot Ystadsvägen,

Delområde 4 - Västra öppna. Här ser vi de öppna ytorna och den långa siktlinjen som fångar Globen och nybyggda Tele2 Arena.

Entrézon: Vid entrézonen i väster kan parkens långa siktlinje utnyttjas bättre. Det skulle dels förmedla parkens karaktär på ett tydligare vis, dels skapa bättre vägledning och möjlighet för besökaren att direkt orientera sig i parken. Kring entrén i norr, vid förskolan Ängen, är det viktigt att förbättra orienterbarheten och att utveckla ett positivt första intryck för den som kommer till parken norrifrån.

finns det bostadslängor i nära kontakt med parken. Parkens stråk som letar sig fram och ut mellan bostadshusen skapar anslutningspunkter till de omgivande målpunkterna, däribland Björkhagens tunnelbanestation och Nackareservatet.

Bedömning: De fysiska förutsättningarna i delområdet möjliggör ett visst mått av exploatering, inte minst i den östra delen som redan ansluter mot en befintlig bebyggelse. Ett antal redan etablerade entrézon kan dock försvåra en sådan exploatering. De öppna ytorna skapar dessutom viktiga utrymmen för traditioner och återkommande evenemang, vilket gör att stora delar av Östra öppna inte lämpar sig för ny bebyggelse. Stråket till Nackareservatet bör även hållas fritt och snarare förtydligas än byggas igen.

I den östra flanken av delområdet, där tunnelbanan korsar parken, finns också ett flertal entrépunkter som kan utvecklas.

Delområde 6 - Ängen

Karaktärsbeskrivning: Delområde 6, Ängen, har fått sitt namn genom den förskola som är belägen i området. Det asfalterade stråket i parken som ansluter till Ulricehamnsvägen i norr, och som sedan leder vidare till Hammarbyhöjdens tunnelbana, bildar en viktig, men tyvärr också otydlig, entrépunkt till parken. Nytorpsbergets och Skogspassagens täta vegetation, samt lokaliseringen av förskolan Björken skapar en barriär som gör det svårt för besökaren att överblicka parkens olika delar och uppfatta vart de olika stråken leder.

Precis som i delområde 5, Östra öppna, finns även här en nära kontakt mellan de kringliggande bostadshusen och den östra delen av området. Längs denna sida löper också en längre siktlinje genom parken i sydöstlig-nordvästlig riktning.

Bergknallen som är belägen i delområdets södra ände utgör

en topografisk variation i landskapet. Den används för lek och fungerar som barnens rastplats när förskolorna besöker parken.

Bedömning: Det är viktigt att det långsträckta rummet och den siktlinje som löper genom delområdet bibehålls. Den mindre bergknallen utgör också en viktig kvalitet som bör bevaras i delområdet.

De fysiska förutsättningarna i Ängen möjliggör ett visst mått av exploatering. Det är viktigt att den öppna karaktären bevaras men ny bebyggelse skulle med lämplighet kunna lokaliseras till delområdets norra ände, och då på ett sätt som i så fall inte inkräktar på befintliga stråk och entrépunkter.

Entrézon vid Ulricehamnsvägen och förskolan kan utvecklas och de anslutande stråken bör på ett tydligare sätt informera om hur man tar sig till parkområdets olika delar.

Landskapskaraktärisering: delområde 7-9 - halvöppet landskap

Delområde 7 - Badet

Karaktärsbeskrivning: Det säsongsöppna Nytorpsbadet är en populär målpunkt i parkområdet. Här finns en instängslad bassäng för de lite äldre besökarna och en bassäng för den yngre publiken. Det finns också omklädningsrum och en servering med caféverksamhet som är öppen under somrarna. Området kring badet innehåller en hel del grönska i form av träd och buskage. Den omgivande grönskan bäddar in och bidrar till en ökad rumslighet av badområdet. Samtidigt utgör denna halvtransparenta vägg av vegetation också en barriär gentemot de andra delområdena. Det löper dessutom ett stängsel, utöver inhägnaden av den stora bassängen, längs ett avgränsat område runt badet. Det skapar ett otillgängligt och slutet uttryck som inte bidrar till att informera om att badet faktiskt är gratis och öppet för alla. Badets huvudentré är också väl dold och ansluter till den asfalterade gång- och cykelvägen som löper mellan badet och Nytorpsbergets skog. Det finns dock öppningar i badområdets stängsel som gör att man kan ta sig in dit även från andra håll i parken.

I det delområde som jag har valt att kalla för Badet ingår inte bara Nytorpsbadet, utan även ett antal andra ordnade aktiviteter och funktioner. I den södra änden av delområdet, utanför stängslet, finns det bland annat en skateramp och ett utegym. Bredvid den stora fotbollsplanen finns också en lekplats. Här är många programmerade aktiviteter samlade på en liten yta.

Bedömning: Att badets nuvarande huvudentré ansluter till den asfalterade gång och- cykelvägen ser jag som positivt, det ökar tillgängligheten. Det är däremot svårt att hitta in till denna entré och det saknas dessutom en naturlig och tydlig anslutning till badet norrifrån. Stängslet och vegetationen runt badet utgör en stark barriär och delområdets samspel med övriga delområdena skulle behöva utvecklas och förbättras.

De mindre öppningarna i stängslet som finns runt badet utgör viktiga entrépunkter som är lokaliserade på ett genomtänkt vis, men skulle kunna utvecklas och förstärkas ytterligare. De många funktionerna inom delområdet skulle också kunna kopplas ihop på ett tydligare vis och utgöra en mer sammanhållen och självklar plats för upplevelser och aktivitet i parken.

De fysiska förutsättningarna i delområdet tillåter ett visst mått av exploatering. Med tanke på delområdets centrala lokalisering i parkområdet, och det faktum att det offentliga badet upptar stora delar av det, lämpar det sig dock inte att uppföra bostäder här. Det skulle sätta en alltför stark och privat prägel på hela parkområdet. Att delområdet finns i ett så pass centralt läge i parken försvårar dessutom möjligheterna till att på ett varsamt sätt kunna ansluta nya kvarter till det befintliga vägnätet. Ny bebyggelse skulle dock kunna utgöras av offentliga inrättningar eller kommersiell service som riktar sig till allmänheten och som ställer låga krav på angöringsmöjligheter.

Entrézon: Det bör finnas en tydligare och mer tilltalande entré för besökare som kommer till badet norrifrån, något som direkt förmedlar upplevelsen och närvaron av badet. De entréer som i nuläget omger badet bör bevaras men också förstärkas. Hela delområde 9, Björken, bör ses som en entréyta och viktig passage till reservatet som dock kan bli tydligare och präglas av högre arkitektonisk klass.

Delområde 8 - Lilla rummet

Karaktärsbeskrivning: I delområde 8, som är relativt litet i förhållande till de övriga delområdena, finns en del grönska som bäddar in och stänger av det mot Västra öppna, det fjärde delområdet. Genom Lilla rummet löper också ett stråk i östlig-västlig riktning som förbinder parkområdet med vägnätet utanför och skapar en entrépunkt i väster. Den östra delen av stråket är belagt med grus men när det fortsätter västerut, in i Lilla rummet, övergår det istället till asfalt. Delområdet påverkas något av det buller som uppstår av trafikflödet vid Åstorpsringen.

Det finns också två fotbollsmål uppställda på gräset som bildar en yta för spontan lek och bollspel. Intill denna öppna gräsyta finns ett mer slutet parti där buskage och träd bäddar in ett rum. I rummet finns det ett antal bänkar uppställda.

Bedömning: Den mindre skalan och den avskildhet som grönskan bidrar till utgör en kvalitet i delområdet. Här finns också potential att skapa fler rum i den intima skalan som skiljer sig från det övriga parkområdets öppna och vida karaktär.

Delområdets fysiska förutsättningar och dess läge i parken möjliggör ett visst mått av exploatering. Entrézonerna i Lilla rummet bör dock utvecklas snarare än byggas för och därför kan en expoatering inte anses vara lämplig här.

Delområde 9 - Björken

Karaktärsbeskrivning: Delområdet har fått sitt namn av den förskola som är placerad i det nordvästra hörnet av området. Genom delområdet löper ett stråk som kopplar samman

parken med Kärrtorps IP och Nackareservatet. Karaktären i området kan beskrivas som halvöppen. Det finns inte särskilt mycket vegetation som bäddar in eller bryter av rummet men tunnelbanebrons och förskolebyggnaden bidrar tillsammans med den omgivande bebyggelsen till att skapa en något trång känsla i rummet. Väl inne i delområdet finns det dock en tydlig riktning mellan parken och entrén österut.

Bedömning: Här finns det goda möjligheter till att ansluta nya byggnader till det befintliga vägnätet. Att hela ytan fungerar som en passage mellan parken och Nackareservatet försvårar dock lokaliseringen av ny bebyggelse här. Det kan istället vara lämpligt att ompröva förskolans nuvarande placering med hänsyn till den barriäreffekt som byggnaden har på passagen, samt hålla hela delområdet fritt från element som inkräktar på ytans funktion som en entré till parken och reservatet.

Sammanfattande analys av grönstrukturer

Efter att ha inventerat och analyserat olika delar av Nytorps gärde på ett antal vis fann jag några utmärkande och värdefulla kvaliteter. Förekomsten av högre vegetation i delar av parkområdet är tillsammans med de stora vida gräsytorna två påtagliga drag. Vidare följer nu en mer ingående tolkning och värdering av parkens grönstruktur och dess betydelse för områdets besökare. Här lyfter jag bland annat fram två olika karaktärer som jag tycker finns inom parken, en urban parkkaraktär och en mer naturlig karaktär.

Nytorpsbergets funktion och betydelse för brukarna

På vissa delar av Nytorpsberget skjuter hållmarkerna fram och bildar en något kalare och mer öppen karaktär. I övrigt så är det mesta av berget täckt av skog. Under sommarhalvåret skapar trädens lövverk en plats i skymundan. Här kan ungdomar få en chans att komma bort från vuxenvärlden för en stund, inrätta sin egen frizon eller reträttplats och få umgås tillsammans med jämnåriga kompisar. Det är också en plats för de yngre barnen att utforska. Jag anser att storleken på skogen är ett värde. Dess skala är så pass intim att såväl föräldrar som förskolepersonal verkar känna sig trygga med att låta barnen leka fritt här. Samtidigt är den ändå så pass omfattande att barnen har en chans att utveckla sina egna upplevelser och minnen här, att skapa något som är skilt från föräldrar och vuxenvärlden.

På bilden kan vi se resterna av eller början till en koja uppe på bergets hållar. Det är ett av många exempel på hur skogen används av barnen.

Förutom de fysiska spåren av kojor uppe på hållarna, pulkabackar i brynnens slänter och informella grillplatser i de öppnare delarna av skogen, så avslöjar också mina samtal med platsens brukare något om Nytorpsbergets olika funktioner. Ett föräldrapar refererade till området som Storskogen. De talade om det som en plats där deras barn fick chansen att utforska naturen likt en okänd djungel när de var yngre. Vad som ska ses som skog, en bit överbliven naturmark eller park kan inte enbart bestämmas utifrån fysiska strukturer och storlek, utan det beror lika mycket av vad brukarnas mentala bilder säger om platsen.

Nytorps gärde - en park med inslag av natur?

När jag satte igång med det här arbetet fann jag det besvärligt att finna en passande benämning på Nytorps gärde. Skulle jag kalla det grönområde, park eller bara gårdet? Eller något helt annat? Jag tyckte inte att det gick att skönja en självklar och enhetlig klassificering av området. Samtidigt som det fanns stora öppna ytor och på många håll en friväxande natur, så fanns här också flera programmerade aktiviteter kring Nytorpsbadet, anlagda gångstråk och ett geografiskt läge som relaterade till en nära och tät omgivande bebyggelse. Det var först när jag i stadens sociotopkarta fann att man kallade området för landskapspark som jag till slut bestämde mig för att använda mig av begreppet ”park” eller ”parkområde”.

Faktum kvarstår dock att Nytorps gärde är ett mångfacetterat område som kan anta karaktären av både urban park och naturområde. Här i finner jag också en av parkens, i mina ögon, största styrkor. Utan de urbana inslagen, de ordnade aktiviteterna som bidrar till folkliv och rörelse, skulle platsen riskera att kännas både öde och tom, kanske till och med otrygg. Å andra sidan finns det något unikt och oerhört värdefullt i att så många invånare har tillgång till ett så pass bostadsnära naturområde, och om Nytorps gärde kan rymma båda dessa karaktärer så är det en styrka.

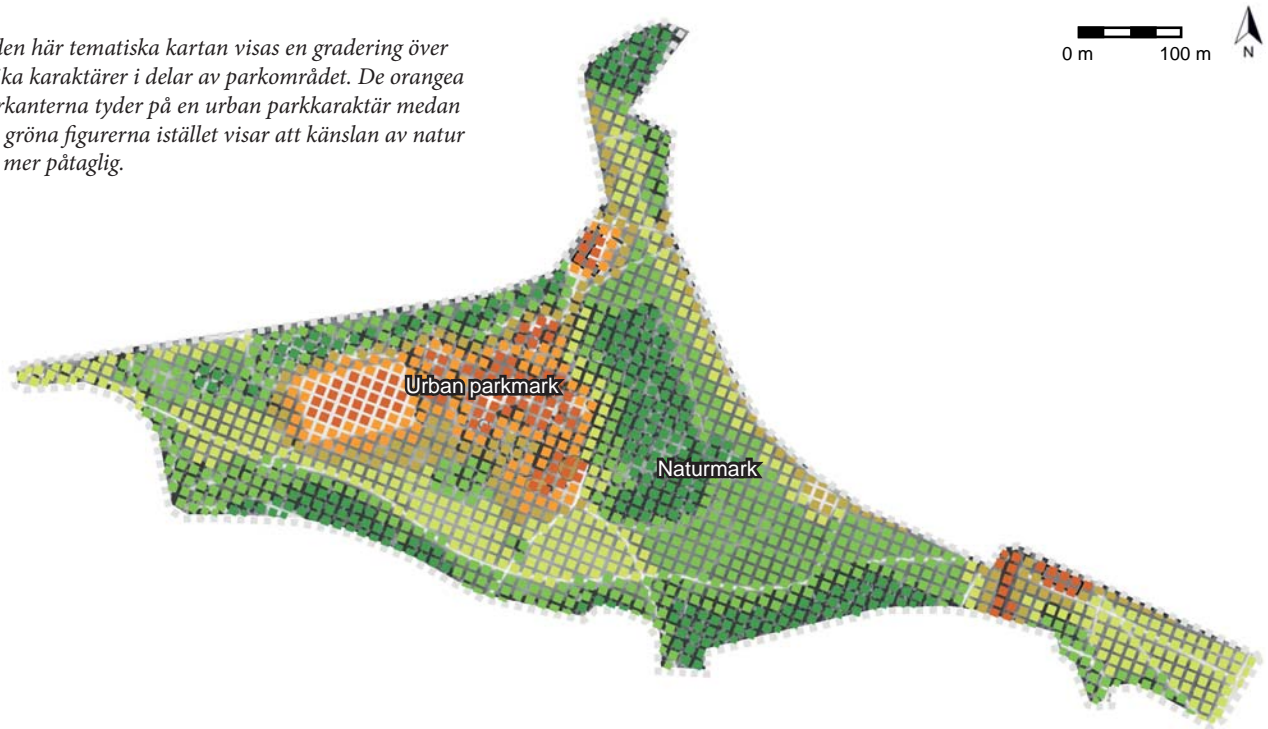
Vid Nytorpsberget och i parkområdets brynzoner finns en tydlig känsla av natur. Här har träd, buskage och sly fått växa upp till synes fritt under årens gång. Kring de delområden som jag karaktäriserade som halvöppna i landskapskaraktärsanalysen går det att finna en annan typ av vegetation. Här finns en mer sporadisk förekomst av buskage och träd som, enligt vad jag kan bedöma, antingen har planterats dit eller sparats vid urgallringar. Det ger ett mer ordnat och gestaltat uttryck.

Den ökande befolkningen i Stockholm medför inte bara att behovet av nya bostäder ökar, det betyder också att allt fler människor måste samsas om de offentliga ytorna som finns i staden. För att tillgodose människors olika behov är det viktigt att det finns tillgång till både urbana parker och vild natur, men i en tid då staden förtätas och blir allt trängre kan det vara svårt att möta dessa behov och det krävs att man hushåller med marken på ett effektivt och ansvarsfullt sätt. Lyckligtvis så kan Nytorps gärde redan idag erbjuda sina besökare inslag av både park och natur, även om jag tror att parkområdet skulle kunna utnyttjas än mer effektivt. Genom en upprustning av olika delar i parken skulle Nytorps gärde förhoppningsvis stå redo att ta emot ännu fler besökare på ett ännu bättre sätt.

Nackareservatet - en ovärderlig tillgång - men inte för alla

Att ha ett så stort naturområde som Nackareservatet alldeles runt knuten är ovanligt, inte minst när det handlar om ytterstadsområden som gränsar till Stockholms innerstad. Hammarbyhöjden, Björkhagen, Enskedalen och Kärrtorp är

I den här tematiska kartan visas en gradering över olika karaktärer i delar av parkområdet. De orangea fyrkanterna tyder på en urban parkkaraktär medan de gröna figurerna istället visar att känslan av natur är mer påtaglig.

förunnade detta. Att till varje pris försvara vikten av att behålla den naturlika karaktären på Nytorps gärde skulle därför kunna uppfattas som märkligt, men alla människor har inte möjlighet att ta sig ut till Nackareservatet. Det kan handla om sjuka eller äldre människor med nedsatt funktionsförmåga som bor i området. För dessa personer blir den natur som parken kan erbjuda den enda som de får eller kan uppleva om dagarna. Somliga kanske inte ens kan ta sig utanför bostaden utan får nöja sig med att insupa naturen via en blick ut genom sovrums- och matsalsfönstret. Dalens sjukhus vetter exempelvis mot gårdet och den utsikten skänker säkerligen en uppskattad kontakt med naturen till många av de boende.

Gärdets betydelse för skolor och ungdomar har jag redan belyst men det tåls att upprepas. Jag talade också tidigare i det här avsnittet om att det går att finna ett värde i storleken på Nytorpsbergets skog. Det omvända kan sägas gälla för Nackareservatet som säkert lämpar sig mycket väl för sporadiska utflykter för familjer eller förskolegrupper, men jag har svårt att se att det är en plats som man kan besöka på en mer vardaglig basis tillsammans med sina barn, eller rent av låta barnen besöka helt på egen hand. Nytorps gärde kan istället skänka en mer vardaglig kontakt med grönska och natur, även om den inte är lika intensiv och påtaglig som i ett stort skogsreservat. Det kan handla om ett enkelt stopp i parken eller att man tillsammans passerar genom den efter det att man som förälder har hämtat sitt barn på dagis.

En viktig målgrupp som bör nämnas är också de många

hundägare som dagligen besöker parkområdet. Att bege sig ut till Nackareservatet flera gånger om dagen lämpar sig förmodligen inte på grund av tidsbrist hos ägare.

Smalhusens fria placering i naturen - en fördel?

I inventeringen berättade jag om arkitekturen och planeringen av de närliggande bostadsområdena som till stor del växte fram under 1940-talet. Här vände man sig ifrån den klassiskt tätt slutna kvartersstaden och de så kallade smalhusen skulle istället placeras fritt i naturen på ett sätt som maximerade insläppet av ljus och luft till varje lägenhet. Även om det betydde att väldigt mycket natur sparades mellan husen så förde det också med sig att de flesta kvarteren inte fick några riktiga bostadsgårdar. Det gör att vikten av att det istället finns många mindre fickparker och offentliga ytor för samvaro i dessa områden inte nog kan betonas. Jag har dock svårt att dra några definitiva slutsatser från min inventering av parkanläggningar i närområdet. Räcker anläggningarna till för att försörja alla de hushåll som inte har en egen bostadsgård där ytor för barnlek och social samvaro kan erbjudas? Det kan jag inte svara på. Jag kan bara konstatera att det förmodligen finns ett särskilt stort behov av träffpunkter i den offentliga närmiljön i smalhusområdena. En av grundtankarna under den funktionalistiska smalhuseran var ju att man skulle spara dalgångar och sluttningar som naturmark för lek och idrott. Det kan man inte bortse ifrån om man idag vill fortsätta att utveckla dessa områden.

Tolkningar och värderingar

SWOT-analys

Här presenteras en SWOT-analys över Nytorps gärde. Den visar på parkens styrkor (strengths), svagheter (weaknessess), möjligheter (opprtunities) och hot (threats). Syftet med den är att på ett enkelt och överskådligt vis kunna överblicka parkens nuvarande och framtida förutsättningar och här sammanställs några av de viktigaste delarna ur de tidigare avsnitten. Resultatet i analysen presenteras i punktform under nämnda kategorier i rutorna till höger. Nedan följer också kortare resonemang kring några av punkterna.

Grönska och natur kontra bostäder och urban park
Med sin grönska och sina öppna flexibla ytor vågar jag påstå att Nytorps gärde utgör ett unikt markområde i ytterstaden. Stödet för ett bevarande av gårdet är bevisligen starkt, men faktum är ju att det också råder kraftig bostadsbrist i huvudstaden. Folk behöver någonstans att bo och med tanke på parkens centrala läge i staden så är det inte konstigt området har blivit föremål för debatt kring hur huruvida ny bebyggelse kan eller ska få tillåtas här.
Man kan också diskutera om en utveckling av gårdet ska gå mot en urban park eller ett mer naturkaraktäriserat område, eller kanske både och. Idag finns det delar av båda dessa ingredienser i parken.

Att kombinera urban park med natur, fler brukare av platsen
Ett högre invånarantal i staden och närområdet betyder att fler människor kan komma att använda parken. Är detta positivt eller negativt? Dagens faciliteter i parkområdet kan behöva rustas upp och utvidgas för att klara av ett sådant ökat tryck och besökarantal. Fler människor i parken skulle naturligen också få konsekvenser för platsens karaktär och naturlika uttryck. I grund och botten så tror jag dock att parkens storlek gör att det finns goda utsikter för den att svälja många fler besökare. Det är i mina ögon viktigare att fokusera på vad platsen ska innehålla. Hur kan man, om man vill, kombinera en urban parkyta med en mer naturlig del?
Även om Nytorps gärde uppfattas som en positiv plats så har den också sina svagheter och brister. Nytorps IP, den stora fotbollsplanen intill badet, är en stor yta som många önskar sig en förändring på och det vore en lämplig plats att ta i anspråk och använda till att skapa nya element i parken på.

Otydliga entréer och kopplingar mellan olika delar i parken
Ser man till de principer som Naturvårdsverkets rapport *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker* tar upp så handlar de bland annat om läget i landskapet. Här står att man bör analysera redan etablerade entréplatser och ta ställning till om de ska bevaras, utvecklas eller ersättas, samt att lokalisering av entréer ska baseras på besöksströmmar (2007, s. 20). Även om jag inte har genomfört en omfattande undersökning av besöksströmmarna i parken så har jag ändå pekat ut de

+ (positiva)

STYRKOR

- Grönskan och naturen
- Stora öppna flexibla ytor
- Traditioner och evenemang
- Populärt och offentligt bad
- Tydlig inramning av området
- Värdefulla siktlinjer

- (negativa)

SVAGHETER

- Otydliga entréer och kopplingar, bl a i form av passagen till Nackareservatet i sydöst och ett dåligt samband mellan Nytorpsbadet och resten av parken
- Dålig belysning
- Eftersatta platser, bl a i form av Nytorps IP
- Kraftig barriäreffekt när man kommer till parken norrifrån

SWOT

MÖJLIGHETER

- En positiv och engagerande plats
- Frekvent genomströmning av människor
- Högre antal brukare i framtiden och en kombination av urban park och en naturlig karaktär
- Förlängning av dygn och säsonger
- Ny bebyggelse

HOT

- Ny bebyggelse
- Buller från Åstorpsringen
- Risk för konflikt mellan hundägare och andra brukargrupper
- Överprogrammerade ytor
- Ökat tryck på och förändring av parkens naturlika karaktär
- Undervärdering av vardagslandskapets kvaliteter

viktigaste stråken i min rumsliga analys. Flera av parkens befintliga gångvägar och stigar är förbundna med vägnätet utanför parken och har skapat redan etablerade entrépunkter i parkområdets gräns. Lokaliseringen av de här olika punkterna skapar goda möjligheter för besökarna att ta sig till och från parken i många olika riktningar. Däremot kan organisationen av själva entréplatserna i sig ifrågasättas. Det är flera av platserna som inte förmedlar ett första positivt intryck och det

är svårt att på ett enkelt sätt orientera sig vidare från dem. Med tanke på den nuvarande organisationen kan det vara svårt att ens tala om *platser*, i alla fall om man ska använda begreppet utifrån Karla Werners tankar om att en plats blir till en plats först när den kan upplevas som meningsfull. I dagsläget utgörs entréerna av punkter där det är möjligt att ta sig till och från parken, varken mer eller mindre. Flera av entrépunkterna i parken kan med andra ord utvecklas, trots att de är fördelade

och lokaliserade på ett tillfredsställande vis inom parkområdet. Det finns också entréer till platser inom själva parken som måste utvecklas. Kopplingen mellan Nytorpsbadet och de kringliggande ytorna i parken är otydlig, vilket är synd med tanke på att badet är en så populär funjktion i parken. Idag tornar en kraftig vägg av vegetation upp sig, vilket visserligen bäddar in och ger badområdet en viss rumslighet, men framför allt så skapar det en känsla av otillgänglighet.

PROGRAM

Här presenteras ett utvecklingsprogram över parkområdet. I programförslaget, vars tanke är att svara gentemot analysen, formuleras ett antal visioner och principer till hur parkområdet skulle kunna utvecklas. Detta förmedlas och beskrivs genom såväl text som illustrativa plankartor och bilder över området i en tänkt framtid.

PROGRAM

Ett förslag till utveckling av Nytorps gärde

Visioner för parkområdet

Här följer nu mina visioner för Nytorps gärde. Varje vision inleds med en kort ingress som sammanfattar den centrala målsättningen i den. Därefter följer en mer utförlig och detaljerad beskrivning av det som genomsyrar visionen. Visionerna kompletteras även av ett antal principer som presenteras under rubriken *Programskiss och principer*. Visionerna och principerna har tillsammans utgjort den grund som mitt gestaltande förslag över parken vilar på.

Naturen ska stå i centrum och områdets funktion som ett vardagslandskap för de boende i närheten ska genomsyra parken. Gårdets gröna miljöer ska värnas och känslan av naturmark i området bevaras. Parken ska utnyttja sitt urbana läge, att den finns mitt emellan fyra stadsdelar, och möjligheten att kunna erbjuda en bit natur som är lätt att nå i vardagen, som kan upplevas av många olika grupper och kan uppmuntra till vidare utforskning av den regionala naturen.

De öppna ytorna ska även fortsättningvis kunna erbjuda en flexibel plats för spontana aktiviteter där större evenemang och firande av traditioner kan äga rum. Nytorpsberget utgör en värdefull plats för ungdomar, barn och förskolor i området och dess karaktär ska bevaras och fungera som en plats för lek och avskildhet.

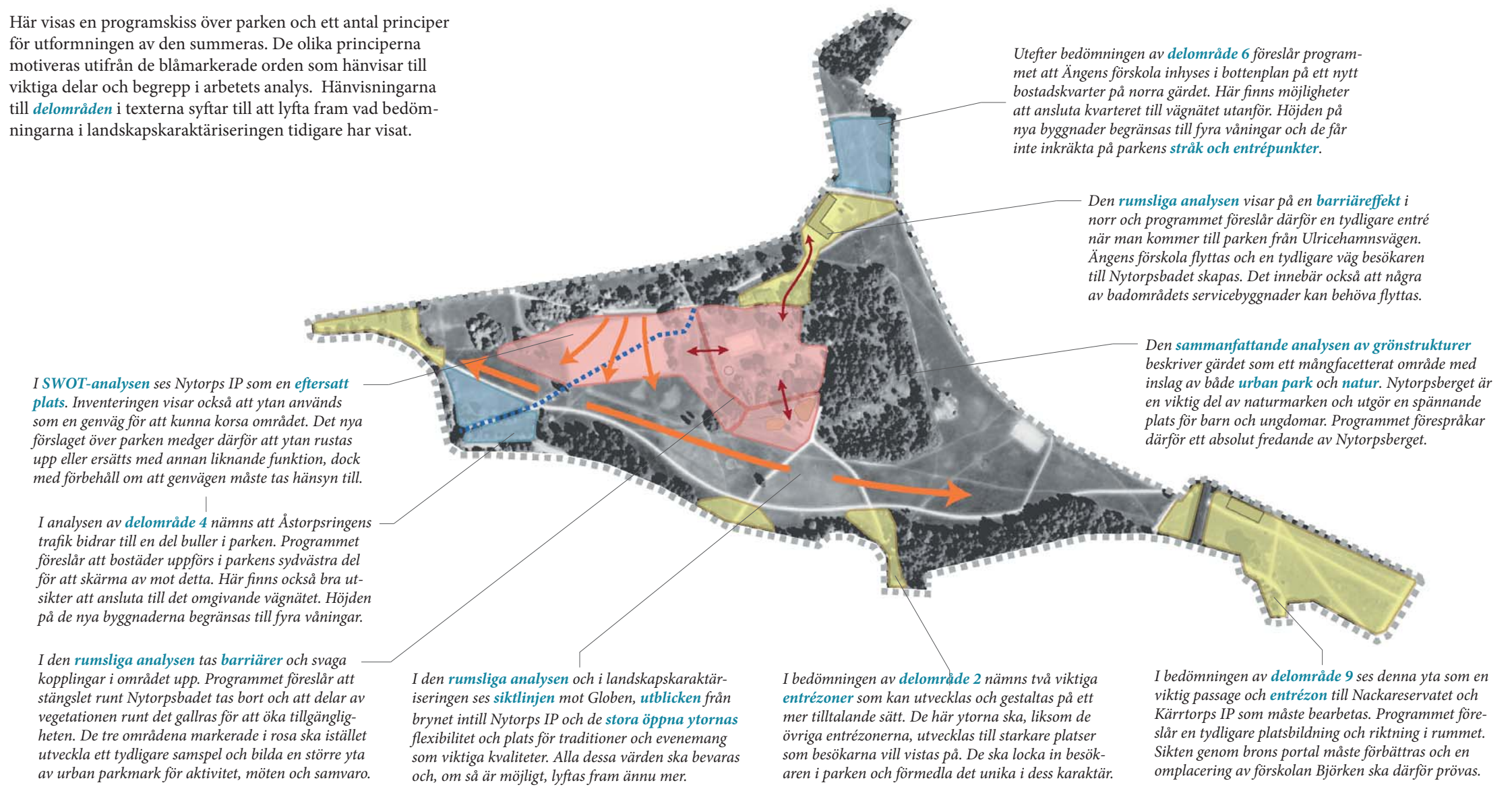
Parken ska locka många fler besökare och utgöra en plats där aktiviteter, möten och samvaro kan äga rum. Nya funktioner och en högre kvalitet på de urbana inslagen ska stimulera till ytterligare aktivitet, folkliv och rörelse i området och det ska finnas en variation av aktiviteter och platser som kan locka olika målgrupper till parken. Genom starkare platsbildningar och tilltalande miljöer ska besökare lockas att stanna till och slå sig ned i olika delar av området, antingen för sig själva eller tillsammans med andra.

Parken ska locka och kunna ta emot fler besökare från fler delar av staden. Nytorps gärde ska ta vara på utvecklingen i områden som nya Söderstaden och Hammarby Sjöstad och skulle i framtiden kunna fungera som en stadspark för invånarna i delar av Stockholms södra ytterstad.

Kopplingar mellan olika delar i området ska stärkas och det ska finnas ett samspel mellan den urbana parkkaraktären och naturmarken. Inom området ska det finnas en variation av karaktärer och funktioner. Naturmarken och känslan av den ska bevaras men den ska också samspela med ytor av en mer urban parkkaraktär. Delar av den urbana parkmarken ska utvecklas, bland annat Nytorpsbadet och Nytorps IP. Tillgängligheten till badet ska främjas och kopplingen mellan badet, utegymmet, skateparken och nya funktioner kring Nytorps IP ska stärkas och skapa en sammanhängande yta där folkliv, samvaro och aktiviteter av olika slag kan ta plats.

Programskiss och principer

Här visas en programskiss över parken och ett antal principer för utformningen av den summeras. De olika principerna motiveras utifrån de blåmarkerade orden som hänvisar till viktiga delar och begrepp i arbetets analys. Hänvisningarna till **delområden** i texterna syftar till att lyfta fram vad bedömningarna i landskapskaraktäriseringen tidigare har visat.

Nya byggnader och nya placeringar av befintliga byggnader ska bidra till att aktivera delar av parken och lyfta fram entréerna till den. De övervägande delarna av parkens ytor ska hållas fria från exploatering. Hänsyn måste bland annat tas till värdet av de stora öppna ytorna, siktlinjerna och parkens entrézoner. En permanent byggnad för restaurang- och caféverksamhet kan uppföras i närheten av badet som ett led i att ytterligare aktivera delar av parken. Placeringarna av förskolorna Ängen och Björken ska omprövas och förläggas till platser som inte inkräktar på entréerna till parken.

Gestaltningen ska karaktäriseras av former och material som kan skapa ett levande och enhetligt uttryck i parken. Designen av nya funktioner och platser i området ska följa ett organiskt formspråk som knyter an till naturens fria och levande uttryck. Materialvalen ska sammansmälta med parkens karaktär, gärna kunna kopplas till naturen och utgöras av en gemensam standard och ett enhetligt uttryck.

Ett förslag till utveckling av Nytorps gärde

Illustrationsplan över parken

Här visas en illustration över gestaltungsförslaget. Vi kan bland annat se att ytorna kring Nytorps IP och badet har utvecklats och rymmer ett antal nya funktioner. Flera entré-zoner till parken har fått ett nytt utseende och nya bostadskvarter har tillkommit i området. Den östra delen av parken, passagen mot Nackareservatets entré, har också utvecklats. Ett antal kortare texter förklarar de olika delarna i förslaget och vad som har skett i den nya utformningen av parken.

Odlingsslotter ersätter Nytorps IP. Den stora bollplanen försvinner och ersätts med en ny funktion, odlingslotter, som kan bidra till att aktivera delar i parken. Möjligheten att kunna korsa området förbättras i och med att ett nytt stråk anläggs. Det ökar framkomligheten och stimulerar vistelsen för äldre och funktionsnedsatta besökare i parken.

Naturlek för barn i olika åldrar. I anslutning till badet utvecklas det ytor för ordnad naturlek som kan stimulera barnens vistelse i parken. Naturleken ska bestå av anlagda element där materialet och utrustningen hämtar inspiration från former, uttryck och upplevelser som går att finna i naturen. Leken i de olika ytorna ska anpassas efter och rikta sig mot både yngre och äldre barn. Ta gärna del av perspektiv A på sidan 37 som ger exempel på hur naturleken kan se ut.

Ängens förskola flyttas och ett nytt entrétorg skapas i anslutning till badet. För att skapa friare sikt när man kommer till parken norrifrån flyttas Ängens förskola in i bottenplanet på en av byggnaderna i ett nytt bostadskvarter i närheten. Som ett led i att förbättra denna entrézon ytterligare skapas det också en öppning i delar av den vegetation som skärmar av mot badet. Istället bildas det ett entrétorg i form av en stenmjölsyta innehållandes en perennplantering och ett antal bänkar. Placeringen av det nya entrétorget gör att badets servicebyggnader måste flyttas. De skulle istället kunna inrymmas i den nya byggnaden för permanent café- och restaurangverksamhet som också förs upp nära badet.

Vegetation gallras ur och det skapas tydligare rum och starkare platser. Den nya naturleken och det tillkomna entrétorget bidrar till att tillgängliggöra och aktivera ytorna kring badets norra ände. För att skapa ett tillgängligare uttryck i de södra delarna gallras en stor del av vegetationen och det omgivande stängslet tas bort. Kring skaterampen och utegymmet planteras det flera nya träd och perennplanteringar anläggs i organiska former. Det kommer också till en ny större sittmöbel runt en nedsänkt yta i gräset. Tillsammans skapar detta ett tydligare rum och en starkare plats. Träden, den nedsänkta gräsytan, perennerna och den nya sittmöbeln finns illustrerad i en fiktiv bild på sidan 39 (perspektiv C).

Björkens förskola flyttas och en trädallé planteras. För att skapa en tydligare sikt genom brons portal och det avlånga rummet flyttas Björkens förskola. En trädallé planteras också för att skapa en tydligare riktning och informera besökaren om att det finns ett stråk här.

Entrézonerna utvecklas och får nya uttryck som bättre kan kommunicera med parkens besökare. Genom att accentuera de viktiga entréerna till parken skapas en tydligare orientering till och från området. Flera av entréerna förses också med orienteringstavlor som visar en karta över parkens olika delar. Varje entrézon gestaltas med nya träd, perenna planteringar och en form av "stenblocksalléer". Se gärna den fiktiva bilden på sidan 38 (perspektiv B) där en utblick över en av de utvecklade entréytorna visas. Tydligare inramningar och en tilltalande gestaltning förhöjer den rumsliga upplevelsen vid varje entré. Här ska besökaren vilja slå sig ned och njuta av områdets olika aktiviteter och öppna ytor som är en del av det unika i parkens karaktär.

Nytorsberget och de öppna ytorna bevaras. Stora delar av Nytorps gärde bevaras som de ser ut idag. Det är främst kring ytorna vid badet och Nytorps IP som förslaget medger en förändring och Nytorpsberget, brynen och de öppna gräsytorerna bibehålls istället till stor del som de är. Naturen, siktlinjerna och flexibiliteten är några av de befintliga värden som bidrar till att stora delar av gårdet lämnas intakta.

Ett större utegym anläggs. Förutom en ny trädallé anläggs det också ett större utegym som kan bidra med aktivitet och utgöra ett intressant inslag för de gående på stråket att ta del av. Björkens förskolegård vänder sig också in mot rummet och kan bidra till att det händer något längs vägen.

A-B-C = Punkterna varifrån de tre perspektiven ses.

PROGRAM

Ett förslag till utveckling av Nytorps gärde

PERSPEKTIV A. Här ser vi hur en av ytorna för den nya naturleken skulle kunna tänkas se ut. Vi står i det nordvästra hörnet av Nytorpsbadets område och blickar in över det. Lekens material och utrustning består av former, uttryck och upplevelser som går att finna i nauren.

UTBLICK ÖVER DEN NYA NATURLEKEN VID NYTORPSBADET

PROGRAM

Ett förslag till utveckling av Nytorps gärde

PERSPEKTIV B. Bilden visar en av de utvecklade entréytorna i parken. Nya träd, perenna planteringar och en form av "stenblocksallé" accentuerar den här och flera av de andra utvecklade entréerna. Här ramar stenarna och planteringarna in ett avgränsat område och tillsammans med trädets skyddande takkrona bildas det ett tydligare rum och en starkare plats som besökarna kan välja att ta i anspråk.

UTBLICK FRÅN EN AV PARKENS UTVECKLADE ENTRÉYTOR

PROGRAM

Ett förslag till utveckling av Nytorps gärde

PERSPEKTIV C. Kring skaterampen skapas det en tydligare rums- och platsbildning med hjälp av två nya träd, perenna planteringar och en större sittmöbel som integreras i den befintliga marken. Gräsytan framför den rundade sittmöbeln sänks också något för att öka rums känslan.

UTBLICK ÖVER SKATERAMPEN, PLANTERINGAR OCH DEN NYA SITTMÖBELN

DISKUSSION

I arbetets avslutande del tar en diskussion vid. Här reflekterar jag kring de frågor som jag ställde i arbetets början. Har de besvarats? Har jag uppnått mitt syfte och mina mål och på vilket sätt i så fall? Jag diskuterar gårdets funktion som ett vardagslandskap, mina samtal med brukarna och ett antal slutsatser om vad parken idag betyder och vad den kan eller bör utvecklas till.

Reflektioner och slutsatser

Syftet med det här arbetet var att ta fram ett förslag till utvecklingen av ett specifikt parkområde i Stockholms södra ytterstad. Efter åtskilliga veckor av litteraturstudier, inventeringar i fält och och samtal med de boende i närområdet formade sig så småningom ett utvecklingsprogram för Nytorps gärde och mina idéer och tankar fick äntligen komma till liv i analyser och ett gestaltande förslag över området.

I arbetets inledande avsnitt presenterade jag tre huvudfrågor som jag ville söka svar på. Här följer nu mina tankar och reflektioner kring programmet och huruvida jag har lyckats med att besvara dessa frågor. Jag resonerar också kring viktiga val som jag har tvingats till och svårigheter och insikter som har uppstått under arbetets gång, samt för en kritisk diskussion om hur jag gick tillväga i min inventering och analys av parken.

Att inte göra något är också ett aktivt val

Ganska omgående förstod jag att Nytorps gärde är en omtyckt plats. Den fria sikten, det öppna, naturen, möjligheterna till att hålla i traditioner och anordna evenemang - värdena visade sig vara många. Det är också vad som genomsyrar mitt förslag. Visst har jag föreslagit förändringar, inte minst kring Nytorpsbadet och vid entréerna till parken, men ser man till helheten så förespråkar programmet att stora delar av gärdet ska bevaras som de ser ut idag. Det ska också betonas att flera av programmets punkter handlar om att lyfta fram de befintliga värdena, att synliggöra funktioner och platser som redan finns i parken. Att öppna upp i vegetationen och göra Nytorpsbadet mer tillgängligt är en sådan åtgärd. Att förtydliga det befintliga stråket till Kärrtorps IP och Nackareservatet genom en ny trädallé är ytterligare en.

Valet att utelämnat vissa förändringar skulle kunna kritiserat. Om ett aktivt ”icke-val” har varit att hålla parken fri från bebyggelse på grund av de värden som de stora öppna ytorna skänker - hur säkerställer man då att parkens öppna ytor inte exploateras längre fram? Det har jag inget exakt svar på. Jag vill däremot resonera kring det faktum att programmets visioner befäster och vill lyfta fram flera av entréerna till parken. En utveckling och ett tydliggörande av entrézonerna bör nämligen leda till att i alla fall deras närmaste omgivning stärker sitt skydd gentemot en framtida exploatering.

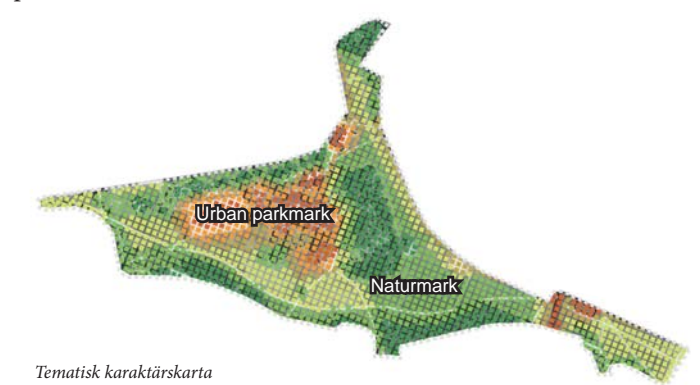
En nödvändig och passande aktivering av parken

Ett värde som de stora öppna ytorna har visat sig kunna skänka är flexibilitet. Vid intervjuerna betonade flera av de tillfrågade lyxen med det fria och öppna, att bara kunna slå sig ned i gräset för en picknick, grilla spela kubb och hänga med familj och vänner, samtidigt som ytorna under mer högtidliga tillfällen också kan rymma större evenemang som cirkus och festivaler. När jag väl hade beslutat om att vissa delar i parken skulle

utvecklas återstod ändå frågan; till vad? Den frågan inbegrep bland annat tankar om att programmera eller inte programmera. Återigen utgjorde intervjuerna en viktig källa till information. Även om flera av besökarna uttryckte sin vurm för det fria och spontanta så fanns där också en bekymran över att det ibland saknas liv och rörelse i området. Att föreslå en större yta för odling i området fann jag därför som passande, en funktion som skulle kunna bidra med högre aktivitet men samtidigt också smälta in i parkens karaktär med sin grönska och estetik. I återkopplingen från det tidiga dialogmötet (2013b) angående kommunens programarbete för Hammarbyhöjden och Björkhagen uttrycker dessutom deltagarnas förslag och synpunkter ett önskemål om fler odlingslotter i närområdet. I min sammanfattande analys för jag även ett resonemang kring det faktum att många av smalhuskvarteren i stadsdelar som Hammarbyhöjden, Björkhagen och Kärrtorp inte har några klassiska bostadsgårdar att tillgå. Det borde rimligen betyda att det i dessa stadsdelar finns ett extra stort behov av träffpunkter i den offentliga närmiljön eller varför inte möjligheten till att få sköta om sina egna trädgårdslott i den?

Den urbana parkmarken och naturmarken

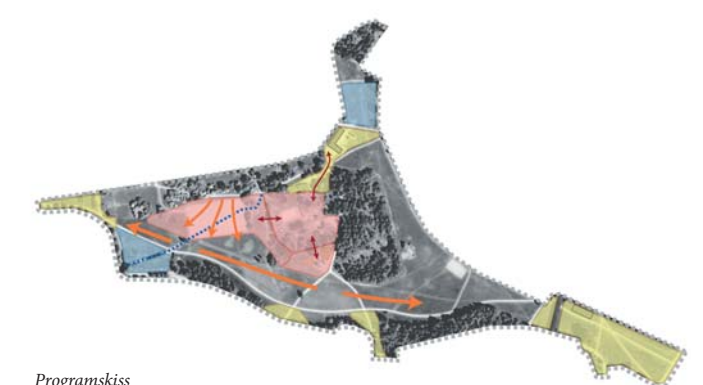
I den *sammanfattande analysen av grönstrukturer* berättar jag om hur jag till en början tyckte att det var knepigt att finna en passande benämning på Nytorps gärde. I samband med denna reflektion beskriver jag hur två olika karaktärer tilläts att sätta sin prägel på olika delar i parken. I en tematisk och graderad karta karaktäriserar jag delar i området som antingen urban parkmark eller naturmark.

Tematisk karaktärskarta

I analysens text som kompletterar kartan, eller snarare vice versa, exemplifierar jag hur jag ser på de programmerade aktiviteterna som ett urbant inslag i parken. Jag beskriver hur planterade och gallrade delar av vegetationen ger ett ordnat och gestaltat uttryck i kontrast till brynzonernas och Nytorpsbergets mer naturligt friväxande buskage och träd. Även om jag redan tidigare i arbetet beskriver och snuddar vid en definiering av de olika karaktärerna, inte

minst i landskapskaraktäriseringen, så är det ändå först här som jag gör en tydlig distinktion mellan dem och på ett översiktligt vis beskriver var de går att finna i området. Den här tematiska karaktärskartan avslöjar kanske i sig inga djärva konstateranden kring området, men om vi studerar hur den på ett ganska tydligt vis relaterar till den programskiss som sedan utformades kan vi se en stark koppling till hur jag valde att ta mig an en vidareutveckling av parken.

Programskiss

Här kan vi se att de färglagda områdena i programskissen, det vill säga de delar av parken som jag vill utveckla, följer till stor del den urbana parkmarken i den tematiska karaktärskartan.

Det kan tyckas självklart att om jag nu vill skapa mer aktivitet i området så är det bara naturligt och lämpligt att nya funktioner ansluter till liknande aktiviteter som redan finns i området? Behöver det vara mer invecklat än så? Kanske inte. Men jag vill ändå utveckla och belysa några av fördelarna med den här gestaltningen.

En viktig aspekt i förhållandet mellan programskissen och den tematiska karaktärskartan tas upp i ett stycke ur *SWOT-analysen*. Här påpekar jag lämpligheten i att använda ytan vid Nytorps IP till att skapa nya element i parken. Bollplanen beskrivs som en eftersatt plats i sig som bör utvecklas och kan på så vis tas i anspråk utan att värden - i alla fall inte några som har synliggjorts i det här arbetet - riskerar att gå förlorade. Närheten till Kärrtorps IP, det aktivitetsområde som finns strax öster om gärdet och som står inför en rejäl upprustning enligt den lokala tidningen (Tonström, 2012), bör rimligen bidra till att bollplanen inte skulle saknas alltför mycket om den försvann. Nytorps IP utgör också rent geografiskt en strategiskt bra plats för nya aktiviteter i parken. Det är inte bara fördelaktigt att samla aktiviteterna för aktiviteternas skull utan den samlande effekten av gestaltningen gör också att den naturlika karaktären som finns i andra delar av gärdet bättre kan fredas. I ett scenario där parken får en större publik, vilket mycket väl kan ske i takt med att den nya Söderstaden växer fram, kan det vara än viktigare att aktiviteterna är koncentrerade till en del av området snarare än utspridda på flera håll, i alla fall om man vill försöka bevara naturmarken och känslan av dess närvaro.

Den här aspekten, hur nya funktioner inordnas i området, får ses om ett inledande och övergripande grepp för att kunna möjliggöra en kombination av urban park och en mer naturlig del på Nytorps gärde.

Närheten till naturen

Det vore enkelt att ifrågasätta nödvändigheten i att bevara naturmarken på Nytorps gärde med tanke på att Nackareservatet ligger precis ”runt hörnet”. I Boverkets rapport *Bostadsnära natur* (2007, s. 11-12) talar man dock om tillgång, närhet och kvalitet i den fysiska planeringen och 300 meter anges som ett gränsvärde för hur långt människor är beredda att gå för att använda ett grönområde ofta. Genom att titta på en någorlunda utzoomad karta, förslagsvis en av de inledande inventeringskartorna över Nytorps gärde, kan vi konstatera att parken säkerligen bidrar till att uppfylla det riktvärdet. Betydelsen av gärdets naturmarker går dock att belysa på många vis. I den *sammanfattande analysen av grönstrukturer* påpekar jag att alla människor inte har samma möjligheter att ta sig ut till Nackareservatet. Det kan till exempel gälla för barn, många äldre och funktionsnedsatta personer. För de som inte har möjligheten att fysiskt vistas ute i naturen så talar Rachel och Stephen Kaplan (1989, s. 151) om värdet i att kunna ta del av den på håll. De menar att en blick ut genom fönstret också klassas som rekreation. Med tanke på att Nytorps gärde är så nära omgivet av bostadskvarter, och inte minst Dalens sjukhus, så torde den utgångspunkten tala för att parken skänker en ovärderlig och vardaglig kontakt med det gröna på ett sätt som Nackareservatet inte kan göra för många människor. För de människor som kan ta sig ut till reservatet bör gärdet också ses som en viktig länk dit. Det är en funktion som nämndes och uppskattades av många i de korta intervjuerna på plats, att kunna promenera över gärdet på sin väg ut till den ”riktiga” naturen.

Med tanke på de här resonemangen kring parkens olika värden tycker jag att min inledande vision om att naturen ska få stå i centrum på gärdet känns både motiverad och välgrundad.

Gärdets funktion som ett vardagslandskap

I den inledande visionen till programmet nämner jag även att Nytorps gärde ska genomsyras av parkens funktion som ett vardagslandskap för de boende i närheten. Från litteraturen tar jag upp det faktum att vardagslandskapet har stärkt sin betydelse i samband med att den Europeiska landskapskonventionen trädde i kraft (Berglund m fl, 2013, s. 11). Men på vilka sätt har jag tagit hänsyn till vardagslandskapets olika värden i mitt program och i min gestaltning av gärdet?

I en av Boverkets rapporter (2007, s. 28) tas en ofta tilldelad

DISKUSSION

Reflektioner och slutsatser

hierarki mellan ekologiska, sociala och kulturella värden upp där de två senare ofta undervärderas eller glöms bort när ett område ska exploateras.

När jag ser på min gestaltning och mitt förslag tycker jag själv att jag har tagit hänsyn till allmänhetens värderingar och funktionen av gårdet som ett vardagslandskap, inte minst med tanke på att jag har genomfört flera korta intervjuer med besökare och träffat personal vid en förskola. Samtidigt kan jag inte låta bli att fundera på om jag har nöjt mig med att identifiera de sociala och kulturella värdena, så som ungdomarnas spontana grillplatser och barnens pulkabacke, men sedan rättfärdigat bevarandet av dessa strukturer med hjälp av ekologiska värden? Det har varit enkelt att försvara en av barnens och ungdomarnas favoritplatser, Nytorpsberget, men är det på grund av att platsen är belägen i en grön miljö med fina hållmarker och värdefull vegetation? Till viss del kanske, men det är framför allt barnens och ungdomarnas *nyttjande* av dessa miljöer som jag har försökt lyfta fram som särskilt viktiga, inte miljöerna i sig. Vad gäller just den här miljön, Nytorpsberget, kan jag ge ett exempel i arbetet där jag på ett medvetet sätt har valt att placera de sociala och kulturella värdena högt i hierarkin. I bedömningen av delområde 1 i landskapskaraktäriseringen låter det så här:

Med hänsyn till hur Nytorpsberget fungerar idag, hur det till viss del utgör en viktig målpunkt och en plats för avskildhet för ungdomar och barn, bör dess undangömda karaktär inte förändras. Ett svagt samband med parkens övriga delar kan i just det här fallet därför ses som en kvalitet.

Utöver barnens och ungdomarnas utnyttjande av berget kan även grönskan och naturen i sig, samt delområdets centrala läge i parken sägas bidra till att platsen inte lämpar sig för exploatering.

Genom att inleda med att beskriva de kulturella aspekterna av platsen, hur den nyttjas av både barn och ungdomar, är det också här jag lägger tonvikten i bedömningen. Om jag istället hade kastat om punkterna i den och börjat med att konstatera att platsen inte är lämpad att bygga på med hänsyn till de fysiska förutsättningarna, samt accentuerat den värdefulla vegetationen och de fina hållmarkerna, då hade tonvikten förmodligen hamnat på en form av ekologiska värdena istället.

Det finns många chanser och anledningar till att värdera gårdets funktion som ett vardagslandskap. Parken kan erbjuda en grönska som är lättåtkomlig i vardagen, en plats att passera på väg från bostaden till tunnelbanan, när man ska hämta barnen på dagis eller vid den där korta kvällspromenaden med hunden. I den *sammanfattande analysen av grönstrukturer* belyser jag hur gårdet skänker en vardaglig kontakt med det gröna till barn och ungdomar i området. När Mats Lieberg (1998, s. 70-71) berättar om hur ungdomar ofta inrättar sina *frizoner*, platser där de kan skapa sitt eget fiktiva vardagsrum och testa gränserna, och *reträttplatser* där de kan operera ”back stage” för en stund, då är det svårt för mig att inte dra

paralleller till spåren av kojor, rester av spontana grillplatser och barnens lek på Nytorpsbergets tallbekädda hällar.

Anders Rasmusson (2012, s. 5) skildrar också ett behov av tillåtande zoner som barn och unga kan vistas och leka i. Att vi måste planera för strukturer som är tillgängliga och där det oplanerade, men likväl trygga, kan få lov att äga rum. Jag ser Nytorpsberget som en viktig miljö som kan svara mot ett sådant behov och anser därför att platsen bör lämnas intakt. I min gestaltning har jag också försökt skapa nya miljöer för lek som är trygg och inte alltför inrutad. I de organiskt formade ytorna av naturlek som har placerats intill Nytorpsbadet är tanken att barn ska kunna utforska aktiviteter som inte är överdrivet programmerade och styrda. Avlägsnandet av badområdets stängsel skapar också en större öppen yta kring naturleken och badet som gör att lek kan yttra sig under relativt fria former. Öppenheten, de omgivande stråken och närvaron av badets besökare kan förstås delvis bidra till att ruta in och isolera leken, men de omständigheterna innehåller också positiva effekter i form av ökad trygghet och tillgänglighet. De kan vara avgörande faktorer för att de yngre barnen ska kunna vistas på gårdet.

Exploatering av gårdet och att ”nagga i kanten”

Jag har till viss del redan tagit upp frågan om bebyggelse, bl a en förhoppning om att min gestaltning av entréerna ska kunna bidra till att freda de intilliggande ytorna i framtiden. Om jag ska beröra förtätningsfrågan ytterligare vill jag repetera en utgångspunkt finns under mina avgränsningar i introduktionen. Där skriver jag att jag inte kommer att vikta möjligheter och begränsningar för exploatering utanför parkområdets gräns gentemot varandra, utan att det är en lämplig och önskvärd utveckling av gårdet som ska stå i fokus. Det kan förstås ses som en något snål ansats och en bekväm avgränsning. Samtidigt skulle det vara ett alltför stort arbete för mig att undersöka möjligheter till platser att bygga på även utanför gårdet, även om det skulle skapa ett underlag för en mer absolut diskussion kring nödvändigheten i att bebygga gårdet eller ej.

De två bostadskvarteren som har tillkommit i området har alltså gjort det på premissen om att det måste vara till gagn för själva parken. I väster skärmar det nya kvarteret av mot den bullriga trafiken från Åstorpsringen och skapar en tydligare inramning och behagligare skala i delar av parken. Kvarteret som har föreslagits i gårdets norra ände möjliggjorde en flytt av Ängens förskola vars tidigare placering inkräktade alltför mycket på en av parkens entrézoner. Att låta förskolan bli en del av ett helt nytt kvarter kan inte ses som något annat än en permament lösning, vilket säkerligen är välkommet.

Även om de nya byggnaderna är till gagn för parken idag så kan man fråga sig vilka konsekvenser det får i framtiden? Ett naggande i kanten av gårdet kan leda till att det blir svårare att skydda parken från vidare exploatering längre fram. Ur ett

mer framsynt perspektiv skulle parken kanske må bättre av ett absolut fredande och därmed ett markerande avstamp som skickar tydliga signaler till kommande beslutsfattare.

Att arbeta med ett visionärt program

Det har inte varit helt lätt att bestämma detaljeringsgraden på arbetet. Till en början var jag osäker på om jag skulle ha tid att följa upp landskapsanalysen med ett gestaltande förslag. Så blev ändå blev fallet. Jag menar dock att tyngdpunkten i arbetet ligger på inventeringen och analysen av platsen snarare än i själva programförslaget.

Min gestaltning av området svarar givetvis mot den inventering och analys som jag har gjort av platsen, men det betyder inte att det inte finns många andra goda lösningar som också skulle kunna göra det. Det finns också saker som fortfarande inte är lösta i förslaget. Skulle till exempel de nya bostadskvarteren kunna implementeras enligt mitt förslag om hänsyn ska tas till parkeringsnormer och angöringsytor för utrymning? Hur ser badets serviceverksamhet ut och räcker den nya byggnaden vid badet till för att ersätta resurserna som de nuvarande byggnaderna erbjuder? Vad gäller belysningen i parken har jag också valt att inte ta mig an en utveckling av den i mitt förslag. Trots att min inventering tyder på att belysningen är dålig så är det en fråga som helt enkelt får lov att besvaras vid ett annat tillfälle. Med tanke på det studerade områdets storlek och den utsatta kurstiden för projektet känner jag att det inte hade varit möjligt att fördjupa mig i en så väldigt mycket mer detaljrik gestaltning.

Det har varit lärorikt och intressant att ta sig an ett så pass stort grönområde i en förhållandevis urban kontext, samt att arbeta i programmässig form. Jag tycker att jag har svarat mot min målsättning om att väcka idéer och formulera principer som kan fungera som ett underlag och som inspiration vid en vidare och mer detaljerad gestaltning av parken i framtiden. Förhoppningsvis vill stadens politiker ta del av vad arbetet har att säga. Det ska också bli intressant att se vad kommunens eget programförslag för Hammarbyhöjden och Björkhamnen säger om gårdet när det snart går ut på samråd.

Samtalen med brukarna och min roll som expert

Jag bestämde mig tidigt för att jag ville använda mig av och hämta in kunskaper kring området från allmänheten. Enligt vad jag hade förstått, och som mycket riktigt var fallet, så är Nytorps gårde ett område som engagerar många. Jag intervjuade ett tiotal personer under mina besök i området och samtalen med brukarna har lyft fram många av parkens värden som jag förmodligen inte hade upptäckt på egen hand. Intervjuerna har också varit en viktig och användbar källa för att kunna bekräfta eller förkasta infomation som jag i ett

tidigare skede hade skaffat mig från skrivbordet. Huruvida antalet intervjuade personer ska ses som en omfattande skara eller ej har jag svårt att avgöra. Med tanke på att jag har låtit svaren från intervjuerna skina igenom och påverka mig en hel del i gestaltningen av området kan det däremot vara befogat att ifrågasätta ifall intervjuerna verkligen utgör en giltig representation av parkens många brukare? Vad säger och tycker alla andra om området, de som inte var där och fick chansen att svara på mina frågor? Men även om brukarna och vardagslandskapet löper som en röd tråd genom delar av arbetet så har det också varit viktigt för mig att lita till min roll som expert. Gestaltningen av entréerna är något som jag tydligt har arbetat med och betonat som viktiga i både analys och förslag. Trots att jag fann att det var svårt att diskutera entréfrågan med parkens besökare kände jag ändå att där fanns en brist i utemiljön som behövde lyftas fram och åtgärdas. Naturvårdsverkets rapport *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker* (2007) har också varit till stor hjälp och användbar, båda vad gäller att identifiera brister i det nuvarande uttrycket på entrézonerna men också på vilket sätt de skulle kunna rättas till och förbättras vid en ny gestaltning.

Slutord

I takt med att staden förtätas och när gränsen mellan inner- och ytterstad blir alltmer suddig måste vi hålla hårt i och lära oss att utnyttja värdena i de grönområden som finns. Boverket (2007) skriver om hur de täta delarna av staden måste ställa särskilt höga krav på naturens närbarhet och kvalitet. Thorbjörn Andersson (2012) talar om vikten av att inte bygga bort det som Stockholm står för. Med en ökande befolkning kan vi förvänta oss ett högre tryck på många av stadens offentliga miljöer som då måste utvecklas. Jag ser det som en möjlighet till att ge Nytorps gårde den omsorg och den uppmärksamhet som det förtjänar. Låt det inte stryka med i dagens exploateringsiver. När Söderstaden växer fram och områden som Hammarby Sjöstad utvecklas ytterligare anser jag att det kommer att behövas en större offentlig grön park där delar av stadens invånare kan ta del av naturen, sociala aktiviteter och möten med andra människor. Låt Nytorps gårde bli en stadspark för den södra ytterstaden. Ge det möjligheter till att locka ännu fler besökare och befäst satsningen på det som en högt värderad park med bättre material och en hög skötselnivå.

Nytorps gårde utgör ett grönområde som redan är uppskattat av många. Genom att låta det utvecklas kan det förhoppningsvis komma att värdesättas av ännu fler invånare, men det är viktigt att hänsyn också tas till de värden som finns och faktiskt fungerar i parken idag. Jag hoppas och tror att det här arbetet kan fungera som ett användbart underlag för beslutsfattare den dagen området ställs inför en verklig upprustning och vidareutveckling.

REFERENSER

-

Andersson, T. (2013). Det finns en smärtgräns för tillväxten i Stockholm. *Dagens Nyheter*, 9 mars. Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/det-finns-en-smartgrans-for-tillvaxten-i-stockholm> [2013-12-05].

-

Berglund, U. (1996). *Perspektiv på stadens natur - om hur invånare och planerare ser på utemiljön i staden*. Doktorsavhandling, KTH, Stockholm. ISSN: 1400-2922.

-

Berglund, U., Nord, J., Eriksson, M., Antonson, H., Butler, A., Hammarlund, K., Hedfors, P. & Åkerskog, A. (2013). *Land-skapsanalys för transportinfrastruktur*. Rapport nr 1/2013, Institutionen för stad och land, SLU, Uppsala. Tillgänglig: http://www.slu.se/Global/externwebben/nl-fak/stad-och-land/dokument/rapportserier/2013_1.pdf [14-01-09].

-

Berglund, U. & Jegerby, U. (1998) *Stadsrum människorum - att planera för livet mellan husen*. Stockholm: Byggforskningsrådet.

-

Boverket. (2006). *Lär känna din ort*. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2006/lar_kan-na_din_ort.pdf [2014-01-09]. Dnr: 20830-1809/2005

-

Boverket. (2007). *Bostadsnära natur*. Tillgänglig: http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/Bostads-nara_natur.pdf [2014-01-09]. Dnr: 2309-1215/2007

-

Hammarbäck, A. (2011). *Nytorps Gärde - Ingenmansland till allemansland*. Examensarbete vid KTH, Stockholm. Tillgänglig: <http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:400441/FULLTEXT01.pdf> [2014-01-09].

-

Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989) *The Experience of Nature - A Psychological Perspective*. Cambridge, USA: Cambridge University press.

-

Koloniföreningen Dalen. (2013). *En oas som bevarats från 1912*. Tillgänglig: <http://www.koloniforeningendalen.se/index.html> [2013-12-05].

-

Lieberg, M., (1998) Ungdomens platser, s. 70-85. I Olsson, T. (red) *Människans natur*. Lund: Byggforskningsrådet.

-

Lynch, K. (1960) *The Image of The City*. Cambridge, Massachusetts: The M.I.T. Press.

-

Naturvårdsverket. (2007). Rapport 5633. *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker*. Tillgänglig: http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/nationalparker/hamra/undersokningar/Riktlinjer_entr%C3%A9er.pdf [2014-01-09].

-

Rasmusson, A. (2012) Går det att skapa barnvänligare städer? *Movium Magasin*, nr 4, 2012: Att veta sin plats - barnperspektiv i stadsplanering. ISSN: 2001-1865

-

Sax, U. (1989). *Den vita staden - Hammarbyhöjden under 50 år*. Borås: Centraltryckeriet AB. Tillgänglig: http://www.stockholmia.stockholm.se/media/pdf/86_sax.pdf [2014-01-09].

-

Stockholms stadsbyggnadskontor (1997). *Områdesprogram Hammarby*. Tillgänglig: http://www.stockholmskallan.se/Post-Files/SSA/Arkiv/SE_SSA_0000/0000%20SBK%20Program%2097/OmradesProgram15_Hammarby.pdf [2014-01-09].

-

Stockholms stad (2007). *Parkplan Skarpnäck*. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/Global/Stadsdelar/Skarpn%C3%A4ck/Om%20Skarpn%C3%A4ck/Dokument%20och%20rapporter/Parkplan/parkplan%20Skarpn%C3%A4ck%20080108%20webboptimerad.pdf> [2014-01-09].

-

Stockholms stadsbyggnadskontor (2003). *Underlagskarta till Stockholms grönkarta. Del 1 Sociotopkarta. Stadsdelsområde Skarpnäck (norra delen)*. Tillgänglig: [http://www.stockholm.se/Global/Frist%C3%A5ende%20webbplatser/Stadsbyggnadskontoret/Sociotopkartor/Sdn-15%20Skarpn%C3%A4ck%20\(norra%20delen\).pdf](http://www.stockholm.se/Global/Frist%C3%A5ende%20webbplatser/Stadsbyggnadskontoret/Sociotopkartor/Sdn-15%20Skarpn%C3%A4ck%20(norra%20delen).pdf) [2014-01-09].

-

Stockholms stadsbyggnadskontor (2012). Tjänsteutlåtande. *Startpromemoria för Hammarbyhöjden och Björkhagen*. Dnr 2012-10147.

-

Stockholms stadsbyggnadskontor (2013a). *Utdrag ur protokoll 2/2013*. Dnr 2012-10147.

-

Stockholms stad (2013b). *Återkoppling från tidig dialog för Program för Hammarbyhöjden och Björkhagen*. Tillgänglig: <http://bygg.stockholm.se/PageFiles/362030/%c3%a5terkopp-ling%20tidig%20dialog.pdf> [2014-01-09].

-

Stockholms stad (2013c). *Vision Söderstaden 2030*. Tillgänglig: <http://bygg.stockholm.se/Web/Core/Pages/Special/Service-GuideFile.aspx?source=constructionProjects&fileid=03ca19c-f52c64892b6dc32c96feef435> [2014-01-09].

-

Stockholm stad. (2013e). Tillgänglig: http://statistikomstockholm.se/omradesfakta/pdf/SDO15_SVE.pdf [2013-12-05]

-

Stockholm stad. (2013f). Tillgänglig: <http://www.stockholm-skallan.se/Soksida/Post/?nid=6550> [2014-01-06].

-

Stockholm stad. (2013g). *Indianparken Hammarbyhöjden/ Björkhagen*. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/-/Service-enhetsdetaljer/?enhet=ebffa1990c8b4c7d94e6fbb085cfbeb8> [2013-12-05].

-

Stockholm stad. (2013h). *Inbjudan till tidigt dialogmöte. Häng med när vi blir fler och växer!* Tillgänglig: <http://bygg.stockholm.se/MobileGlobal/inbjudan%20ost%20HH-BH%20130514.pdf> [2013-14-06].

-

Swanwick, C. (2002). *Landscape Character Assessment - Guidance for England and Scotland*. Tillgänglig: <http://publications.naturalengland.org.uk/file/2672917> [2014-01-09].

-

Tonström, E. (2012). Storsatsning på Kärrtorps IP. *Tidningen Årsta/Enskede*, 26 oktober. Tillgänglig: <http://www.direktpress.se/tidningenarstaenskede/Arkiv/Artiklar/2012/10/Storsatsning-pa-Karrtorps-IP> [2013-12-05].

-

Wehlin-Fürst, E. (1998). *Hammarbyhöjden*. Stockholm: Ljunglöfs AB. Tillgänglig: <http://www.stockholmshem.se/Global/Boende/Vara%20omraden/Soderort/Hammarbyhojden/Hammarbyhojden.pdf> [2014-01-09].

-

Werner, K., (1998) Platsens natur och kultur, s. 102-110. I Olsson, T. (red) *Människans natur*. Lund: Byggforskningsrådet.

-

Åström, K. (1993) *Stadsplanering i Sverige*. Stockholm: Byggförlaget.

Muntliga källor

-

Kunskapsseminarium, Glasbruket, Hantverkargatan 3, Stockholm. (2013-09-26). *Gränser för Stockholms tillväxt? Ett seminarium om befolkningstillväxt, bostadsbyggande, grönska och bebyggelseäthet*. Anordnades av Vänsterpartiet.

-

Intervju, Björklund, J., Paternostervägen 104, Stockholm (2013-10-31). *Besök på förskolan Ängen och intervju med läraren Jesper Björklund*.

Bildkällor

-

Bild 1-3. Samtliga bilder är hämtade från Stockholmskällans arkiv och utgör material som får används fritt för skolarbeten enligt deras upphovsrätt.

-

Bild 4. © Stockholms stad (2013). Arbetet har givits tillstånd att publicera och använda bilden. Tillgänglig: <http://bygg.stockholm.se/Alla-projekt/Hammarbyhojden-Bjorkhagen/aktuellt/Valbesokt-informationsmote-i-Bjorkhagens-skola/>[2013-14-06]

-

© *Lantmäteriet, i2012/901* anger att studenter och anställda vid SLU har rätt att publicera det aktuella kartmaterialet från Lantmäteriets geodata tillsammans med egen information i självständigt arbeten och i vetenskapliga publikationer.

43

Bilaga 2

Intervjufrågor vid förskolebesök

Namn på förskola:

Åldersfördelning:

1-2

☐

2-3

☐

3-5

☐

Blandat

☐

Gruppstorlek:

Representant

Namn:

Övrig info:

1. Är denna förskola temporär? Hur ser behovet av förskolor ut i de kringliggande stadsdelarna? Hur många är de och var finns dem? Behövs det fler?
2. Hur använder barnen gårdet idag? Några särskilda aktiviteter och traditioner? Hur används det under vintern?
3. Finns det något som är särskilt bra med gårdet idag, sett ur barnens synpunkt?
4. Finns det något som barnen saknar på gårdet? En aktivitet? En funktion? Ett tydligt rum?
5. Upplevs gårdet vara en trygg plats för barnen? Om inte, varför? Vad får de göra och vad får de inte göra? Varför? Får barnen leka i skogsbrynet vid Nytorpsberget?
6. Gör ni utflykter till och besöker Nackareservatet? Vad gör ni i så fall? Om inte, varför?
7. Associera gärna fritt kring vad du tror att Nytorps gårde betyder för barnen? Vilka ord, företeelser, minnen, problem, kvaliteter mm kommer du att tänka på?